

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Kultuuriteaduste instituut
Kirjanduse- ja teatriteaduse osakond

Carolina Pihelgas – luuletajast proosakirjanikuks

Bakalaureusetöö

Geret Filippov
Juhendaja: Mart Velsker, PhD

Tartu 2024

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Luule, proosa ja proosaluule olemusest.....	5
1.1 Luule defineerimisest.....	6
1.2 Proosa defineerimisest.....	9
1.3 Proosaluulest.....	10
2. Carolina Pihelga looming luule ja proosa vahepealsuses.....	13
2.1 „Pimeduse piskasjad“.....	14
2.2 „Valgus kivi sees“.....	20
2.3 „Vaadates ööd“.....	25
Kokkuvõte.....	32
Kirjandus.....	35
Summary.....	38

Sissejuhatus

Carolina Pihelgas (s 1986) on eesti kirjanik ja tõlkija. Valdavalt on Pihelgas kirjutanud luulet ja tema esimene luulekogu „Sõrmemuster“ nägi ilmavalgust juba 2006. aastal. Just oma eripärase luulekeele kaudu on kirjanik kogunud populaarsust ja mitmeid tunnustusi. Pihelga luule on alates esimese luulekogu avaldamisest muutunud järkjärguliselt proosalikumaks, kuni debüütromaanil ilmumiseni. 2022. aastal ilmunud romaaniga „Vaadates ööd“ kehtestab Carolina Pihelgas „end nüüdsest ka prosaistina ja teeb seda veenvusega, mis edaspidi ei luba enam kunagi autorit vaid luuletajana ega tema loomingut üksnes luule kaudu defineerida“ (Luuk 2023: 126). Bakalaureusetöö teemavalik tõukis eelkõige isiklikuks huvist Carolina Pihelga loomingut vastu, aga ka asjaolust, et Pihelgast ei ole suuremat ülevaadet kirjutatud.

Varasemalt on ilmunud kaks põhjalikumad uurimistööd, kus käsitletakse Carolina Pihelga loomingut: Kristel Kevvai bakalaureusetöö „Mälu Carolina Pihelga ja Maarja Pärtna luules“ (2017) ja Indrek Ojami doktoritöö „Stseeni poeetika ja eesti modernistlik romaan“ (2023). Kevvai töös vaadeldi Pihelga loomingut võrdluses Pärtnaga ning keskenduti just mälu motiividele. Ojami töös on Pihelga romaanile („Vaadates ööd“) pühendatud üks alapeatükk ja seda samuti võrdluses Ene Mihkelsoni ja Eva Koffi loominguga. Ojami töös oli fookuseks keha ja mäletamise motiivid. Loomulikult on Pihelga loomingut kohta ilmunud mitmeid arvustusi, mida ka käesolevas töös kasutan.

Oma bakalaureusetööga pakun uut vaatenurka ja/või lähenemisviisi Pihelga loomingule, keskendudes eelkõige teoste poetikale. Töö valimisse kuulub luulekogu „Pimeduse piasjad“ (2017), proosaluulekogu „Valgus kivi sees“ (2019) ja romaan „Vaadates ööd“ (2022). Teoses „Pimeduse piasjad“ on märgata liikumist niinimetatud traditsioonilisest luulest proosalikuma vormi poole. Sellest tulenevalt on töö eesmärgiks uurida ja analüüsida, kuidas on Pihelgas liikunud luulest proosani. Uurimise aluseks on hüpotees, et Carolina Pihelga luule on üsna proosalik ja proosas leidub vastupidi lüürilisele luulele iseloomulikke tunnuseid. Kasutan lähilugemise meetodit ja poeetika analüüsi, et tuua välja, milliseid tekstitunnuseid Pihelgas vastavalt kas luules või proosas kasutab – millised on erinevused ja kattuvused. Eesmärgiks ei ole piiritleda või väita, kas kindel tekst paigutub luule- või proosažanri alla, vaid luua ülevaade vormiliste tunnuste kasutamisest.

Bakalaureusetöös otsin vastust järgmistele uurimisküsimustele:

- 1) Kuidas on Carolina Pihelgas liikunud luulest proosani ehk milliseid poeetilisi võtteid on kasutatud luules ja proosas?
- 2) Milliseid erinevusi ja kattuvusi on võimalik märgata Carolina Pihelga luule ja proosa vahel?

Töö on jagatud kaheks peatükiks. Esimene, teoreetiline peatükk annab ülevaate luule ja proosa vormi defineerimisest ning mida kujutab endast proosaluule. Esimeses peatükis toetun Märt Väljataga artiklitele („Mis on luule? I-II“), mis loetleb prototüüpsele luuletusele omaseid tunnuseid. Lisaks kasutan Juri Lotmani raamatut „Kunstilise teksti struktuur“ (2006), mis vaatlleb nii proosa kui luule elemente ja tasandeid. Lotman diskuteerib, kuidas proosat ja luulet kiputakse kirjandusteoorias vastandama, ent neid ei saa nii mustvalgelt siiski eraldada. Ka Pihelga loomingu põhjal on võimalik märgata, et luule ja proosa ei esine eraldi, vaid pigem sümbioosis. Lisaks kasutan Tzvetan Todorovi raamatust „Genres in Discourse“ artikleid „A Poetic Novel“ ja „Poetry Without Verse“, millest esimene annab ülevaate, kuidas võib romaan poeetiline olla. Teine artikkel käsitleb värsitut luulet, mis on abiks proosaluule defineerimisel. Proosaluule olemust ja tunnuseid määratlen peamiselt kahe teose kaudu: „The Edinburgh Companion to the Prose Poem“ (toim. Mary Ann Caws; Michel Delville) ja Paul Hetheringtoni ning Cassandra Atheroni raamat „Prose Poetry: an introduction“.

Teine peatükk keskendub Carolina Pihelga kolme eelnevalt nimetatud teoste uurimisele ja analüüsile. Peatükk on omakorda jaotatud kolmeks alapeatükiks, kus vaatlen iga raamatut eraldi. Samas on analüüs üles ehitatud pigem võrdlusena, et poetika erinevusi ja sarnasusi oleks mugavam jälgida.

1. Luule, proosa ja proosaluule olemusest

Poetikas valitseb tendents luulet ja proosat vastandada. Lotman (2006 [1970]: 167) kirjeldab üldlevinud arusaama, kuidas proosa on võrdeline inimeste tavalise argikeelega ja luule on justkui korrastatud ilukõne. Selle väite üle tasub diskuteerida, sest usun, et enamik proosateoseid taotleavad sageli kõrgemat poetilist eesmärki kui pelgalt igapäeva tavakeelt jäljendada. Luule ja värsskõne vahele paigutatakse sageli võrdusmärki, mis põhjustab luule- ja proosatekstide niivõrd range vastanduse. Luule ja proosa ei tähenda ilmtingimata vastandsõnu. Ometi ei leidu ühtset mudelit või „vormilist alust“ (Väljataga 2013a: 164), mille kaudu neid kahte selgepiirilisel eristada. Sellegipoolest on võimalik välja tuua tunnuseid, eelkõige just vormilisi, mis on omased kas luulele või proosale. (Samas) Proosaluule puhul on žanrimääratlus hägune – pole justkui kumbki, aga samaaegselt hoiab endas nii proosa kui luule tunnuseid.

Eeskätt on mõlemad, nii proosa kui ka luule, sõnakunsteosed ehk nende puhul saab määravaks „mida autor sõnadega teeb“ (Merilai jt 2011: 157). Proosa puhul aga kiputakse teose sõnalist külge unustama, justkui ei omaks sõnakunst proosas tähtsust (samas). Ka Lotman kirjeldab väljakujunenud opositsiooni, kus luulet peetakse kunstiks ning proosat seega mittekunstiks (Lotman 2006 [1970]: 172). Viimane väide on kahtlemata problemaatiline, sest proosat on harjutud mõtlematult tembeldama lihtsakoeliseks või *lihtsamaks* luulest. Tasub mainida, et proosas ja luules valitsevad lihtsalt erinevad dominandid, aga need ei ole õigustused pidamaks ühte žanri väärtuslikumaks või kunstiliselt keerulisemaks.

Siinne peatükk on jagatud kolmeks alapeatükiks. Esimeses osas loetlen vormilisi tunnuseid, mida peetakse luulele omaseks, võttes aluseks Märt Väljataga sõnastatud prototüüpse luuletuse tunnuste loetelu. Seejärel kirjutan lahti, kuidas defineeritakse proosa ning esimese osa viimases alapeatükis käsitlen proosaluule poetikat ja tunnuseid. Nimetatud peatükid on hiljem toeks Carolina Pihelga teoste poetika analüüsil.

1.1 Luule defineerimisest

Märt Väljataga (2013a: 153) alustab oma artiklit mõtisklusega, kuidas luule defineerimine või positsioneerimine on igavikuline protsess. Sageli hakatakse esimesena välja pruukima tunnuseid, mida luules ei ole, lootuses jõuda tervikpildini luule olemusest *a la* luule pole proosa või tavakõne (samas: 155). Taoline loetlemine võib aga venida üüratu pikaks ning tasub meeles pidada, kas see on kõige otstarbelisem viis.

Märt Väljataga käsitluses saab luule oluliseks tunnuseks **värss**. Luuleteksti struktuuri või värssi ei pea ainult värsimõõdu kaudu määratlema, vaid seda võib teha ka siirete või suuresti teksti paigutuse kaudu. (Väljataga 2013b: 253) Ka „Poeetika“ õpikus peetakse luuleks „kõiki värss- ehk seotud kõnes teoseid” (Merilai jt 2011: 19). Samas ei ole võimalik proosaluules värssi niivõrd konkreetselt eraldada, mis tõstatab küsimuse, kas värss siiski on luuleteksti üks suurimaid tunnuseid. Tzvetan Todorov arutleb samuti värssideta luule üle ja esitab küsimuse: „Kui luule pole värss, siis mis see on?”¹ (Todorov 1990: 60). Värss luule tunnuseks on seega üsna ambivalentne – loomulikult on enamik luuletusi seotud kõnes, kuid teatud juhtudel ei ole võrdeline olulisima tunnusega. Seetõttu on vaja vaadata värsist kaugemale, süüvida luuletekstide poeetikasse, et määratlema muud elemendid, mis luules veel esile kerkivad.

Märt Väljataga defineerib luuletust kui „ridadeks jagunev lühitekst” (Väljataga 2013b: 253). Sellest koorub välja teine oluline väline tunnus luuleteksti puhul – selle **lühidus**. Niinimetatud tüüpilised või traditsioonilised luuletused on lühikesed. Väljataga (samas: 254) esitab oma artiklis küsimuse luuletuse maksimaalse pikkuse kohta ning näib nõustuvat Edgar Allan Poe ideega, et ülim luuleteksti pikkus peaks piirduma umbkaudselt saja reaga.

Niisiis luuleteksti välised tunnused ehk struktuursed omadused on värss ja lühidus. Samas „värssideks olemine“ pole ainuti kindla struktuuri jälgimine, vaid see kannab erisugust esteetilist funktsiooni (Lotman 2006 [1970]: 177-179). Need viitavad luule graafilisele pildile – luule on justkui kirjutatud silmadele ehk tekstile peale vaadates on võimalik mõista, kas tegemist on luule- või proosatekstiga. Olles sõnastanud luuletuse välised tunnused, liigub Väljataga edasi prototüüpse luuleteksti juurde. Väljataga (2013b: 258) on aluseks võtnud

¹ Tõlge siinkirjutaja poolt.

Werner Wolfi artikli² luule tunnustest, mis käivad enamike luuletuste kohta. Lisaks on Väljataga endapoolsete kommentaaridega Wolfi teksti täiendanud, mistõttu käesolev artikkel näis sobilik valik. Luuleteksti lühidusele täiendavalt nimetab Väljataga veel kaheksa tunnust.

Nendest esimene on luuleteksti orienteeritus „**suulisele esitusele**“³ (Väljataga 2013b: 258) ehk luuletust iseloomustab „meeldejäävus“. Tekstid on sageli rütmilised ja lühikesed, mis võimaldab kergesti õpitavust ja hiljem esitamist. Nimetatud tunnustega haakuvad kaks järgmist: luuletuse **kõlaline potentsiaal** ja **erinevus tava-** ehk **argikeelest**. Luuletuse keel on korrastatud, sõnavalik või väljendus poeetiline. (Samas) Lisaks iseloomustab luulet väljendusühtsus, see tähendab: „**mida** öeldakse, on [niisama tähtis], **kuidas** seda tehakse ehk **sõnastusstiil**“ (Merilai jt 2011: 31). Sinna hulka kuuluvad ka suurenenud häälikuühtsus, parallelism, tähendusühtsus ehk sünonüümid ja antonüümid ning kaunistavad kõnekujundid (samas: 33). Luuletuses on kujunenud tavaks keelt ja sisu ilustada või ülistada, eriti oluliseks muutub millegi sõnastamine uudselt. Just selle kaudu muudetakse tekst kõlaliselt veetlevaks, koguni musikaalseks, mis lisab luuletuse tähendusele uue külje (Väljataga: 2013b: 259). Samas näib Väljataga nõustuvat, et mitte ainult luule ei hälbi tavakeelest, vaid see on iseloomulik ka teistele kirjandusžanritele (samas). Jõutakse tagasi alguspunkti, kus proosa ja luule ei ole kardinaalselt erinevad. Siinkohal muutub oluliseks, *kuidas* neid tunnuseid kasutatakse – tööriistad on nii-öelda identsed, aga nende kasutusviis ja eesmärk luules ning proosas on erinevad.

Nii kompositsiooni kui temaatika poolest iseloomustab luulet „kõrgendatud **enesekohasus**“ (Väljataga 2013b: 594). Osaliselt haakub see struktuursete tunnustega ehk luuletus viitab pidevalt enesele kas värssi või meetrumi kaudu – lugeja tunneb luuletuse võrdlemisi kiiresti ära just graafilise pildi pärast. Teisalt puudutab enesekohasus luuletuste sisu, s.t et kõneleb sageli kirjutamisest ja sõnakunstist: „Teema poolest reflekteerivad luuletused sageli luuletamise enese üle, selle üle, kui lihtne või raske on midagi ütelda“ (Väljataga 2013b: 594). Enesekohasusega, eeskätt temaatilisega, peitub luuletustes enamjaolt „**teadvuse vahetu kohalolek**“ (samas), mis tähendab lüüriline mina või lausuja on ehtne ja reflektoorne. Luule kogemine ei võrdu esmajoones lugemise või kuulamisega, seepärast et luuletus ise on kui poeedi isiklike mõtete pealtkuulamine. Lisaks ka asjaolu, et kui luuletuses on minajutustaja,

² Wolf, Werner 2005. The lyric: Problems of definition and a proposal for reconceptualisation. *Theory into Poetry: New Approaches to the Lyric*. Toim. Eva Müller-Zettelmann, Margarete Rubik. Internationale Forschungen zur Allgemeinen und Vergleichenden Literaturwissenschaft, 89, 21-56.

³ Rõhutus siin ja edaspidi tehtud töö autori poolt.

siis lugeja samastab harjumusest end lüürilise minaga. Teadvuse kohalolek loob luuletusse **subjektiivsuse** ja emotsionaalsuse, mida Väljataga peab samuti üldlevinud tunnusteks luules. (Samas: 259-260) Subjektiivsus väljendub luuletuse sisus; sinna hulka kuuluvad isiklikud arvamused või kogemused, erinevad läbielamised või mälestused. Samas Väljataga tõdeb, et ka teistes kirjandusžanrites on sisemonoloogid ja -kaemused küllaltki levinud (samas: 260). Subjektiivsuse või teadvuse voolu maht ja teksti dominant on see, mis antud juhul proosat ning luulet eristab. Poesias muutub vahetu eneseväljendus põhiliseks komponendiks – tekst räägib vaid sellest, aga proosas on kirjeldused episoodilised. Mõistagi võib emotsionaalne või filosoofiline üksikõne muuta romaani meelihaaravaks ja unikaalseks, ent süžee ei sõltu ainiti nendest.

Paratamatult mitte kõik luuletused ei kõnele personaalsetest hetkedest. Taoliste tekstidele toob Väljataga vastandiks erinevad „asja- või esemeluuletused“ (samas: 260). Nimetusest on võimalik aimata, et sellised luuletused räägivad konkreetsest asjadest (nt lamp, vaas, tugitool jms). Esemeluuletused avavad või loovad teatud sümboolika, nad poevad asja olemusse, üritades „nendele häält anda“ (samas). Ühtlasi on asjaluuletuses samamoodi subjektiivsust: kui lüüriline mina kõneleb mingist objektist, seonduvad sellega siiski isiklikud mälestused või seosed. Järelikult saavutab ese oma märgilisuse või olulisuse ennekõike lausuja kaudu.

Viimased kaks prototüüpse luuletuse tunnust on Wolfi käsitluses **staatilisus** ja **absoluutsus**. Staatilisus või ka seisundilisus tähendab, et luuletusel puudub kindel narratiiv (samas: 260). Iseäralikke sündmuseid, kuhu lüüriline mina satub, on vähe. Pigem kirjeldab luuletus hetke või olekut, millest tuleneb ka absoluutsus, s.t et luule ei ole seotud kindla olukorraga, vaid on „reaalsusest lahti päästetud“ (samas).

Märt Väljataga nimetatud tunnustest jääb kõlama, et paljud komponendid luules ja proosas siiski ühtivad. Tzvetan Todorov diskuteerib samuti selle üle, kuidas žanrimääratlus on tänapäeval (Todorovi kontekstis 20. sajand) hägune (Todorov 1990: 13). Taolise spekulatsiooni saab üle tuua 21. sajandi kirjandusse, kuna vormid on muutunud üha enam hübriidsemaks. Todorov (samas) lisab, et luule ja romaan kui žanrid on tühistatud, sest kirjanikud üritavad teadlikult ja alatasa piire nihutada või lõhkuda. Luule ja proosa tunnuste eesmärk ja maht tõenäoliselt varieerub, ent ühtset eristust on raske luua. Sellegipoolest esinevad proosas teatud tunnusmärgid, mida luules ei kasutada või kasutatakse harukordadel.

Järgmine alapeatükk keskendub justnimelt nendele tunnustele ja täiendavalt tuleb vaatluse alla poeetiline romaan.

1.2 Proosa defineerimisest

Teatud elemendid, mis on kujunenud äärmiselt oluliseks proosas, aga mitte niivõrd luules, peituvad kirjandusteose kompositsioonis. Esiteks on proosa kirjutatud sidumata ehk värsistamata kõnes. Juhul kui „värssteoses valitseb loo jutustamine“ või „dialoogiline ja tegevuslik alge“ läheneb see rohkem proosalikuma vormi poole (Merilai jt 2011: 19). Üldlevinud tõde, et erand kinnitab reeglit, sest samuti võib värsistatud tekst kajastada sündmusi (värssdraama ja -eepika). Sel põhjusel eristatakse teatud juhtudel proosaepika (samas). Ometi jääb kõlama väide, et proosateos põhineb enamasti narratiivil (samas: 170) ning selle märkamiseks on vaja lugu, tegelasi ja jutustajat. Epp Annuse (samas: 165) arvates on **tegelased** koguni proosateose kõige relevantsem osa, sest just nemad „viivad sündmustikku edasi“. Luuletustes esineb määratuid tegelasi vähe, kuna eelmisest alapeatükist selgus, et domineerib eelkõige lüürilise mina vaatepunkt. Sealhulgas ei eksisteeri (prototüüpses) luuletuses sündmusi, mistõttu saab proosat selle tunnuse abil eraldada. Proosateose **süžee** on üks põhilisi teksti komponente. Sündmustikuga seoses muutuvad oluliseks ka **tegevuspaik ja -aeg**. Mõistagi on aegruume ühes romaanis mitu, aga sageli koorub nendest esmatähtis koht ja aeg vastavalt teose sisule. (Samas: 170-171) Tegevuspaik või -keskkond on niisama tähtis kui tegelased, sest kogu romaan süžee on seotud konkreetse kohaga (Prose: literary terms and concepts 2012: 8).

Tunnus, mida prototüüpses luuletuses ei esine, ent leidub pea igas proosateoses on **jutustaja**. Mõistagi on jutustaja hääl see, mis kannab ette suurema osa süžee. Luuletuste puhul on üldlevinud lüürilise mina võtte, aga proosas on vaatepunkte mitu: mina-jutustaja ehk piiratud vaatepunkt, tema-jutustus, kõiketeadev jutustaja või vahel siirdkõne ehk kaudne sisemonoloog, „kus jutustaja vahendab tegelase kõnet“ (Merilai jt 2011: 158-161). Üldkasutatud jutustaja on tavaliselt mina-vormis või kõiketeadev jutustaja, ent modernistlik romaan kasutab sageli **teadvuse voolu** võtet. See hõlmab endas tegelase siseilma peegeldamist detailsemalt ja terviklikumalt, kuivõrd seda teeks sisemonoloog. (Samas: 159) Proosateosed on sageli teksti mahu poolest kordades suuremad kui traditsioonilised luuletused või koguni luulekogud. Luuleteksti puhul köidab lugejat ehk keelemäng, aga romaan nõuab

põnevuse ja pinge loomiseks konflikti ehk vastuolu ja intriigi (sammas: 172). Tüüpmodeli järgi on konflikt seotud teose haripunktiga (sammas: 173).

Tzvetan Todorovi (1990: 53) meelest on teatud tendentsid, mis ei kehti „tavapärasele romaanile“, vaid nende tunnuste mõjul sünnib midagi uut – poeetiline romaan (ingl *poetic novel*). Sissejuhatuses püstitatud hüpoteesi kohaselt, võib Carolina Pihelga romaani „Vaadates ööd“ pidada samuti poeetiliseks romaaniks, mistõttu pean vajalikuks refereerida Todorovi mõtteid. Todorov nimetab neli poeetilisele romaanile omast tunnust:

- a) tegevuste olemus (ingl *nature of actions*);
- b) põimitus (ingl *embedding*);
- c) parallelism;
- d) allegooria.

Esimene tunnus kujutab endast mõistagi tegelaste toiminguid – üks tegevus või sündmus viib järgmiseni. Poeetiliseks muudavad aga teksti sisemised ehk reflektiivsed ja abstraktsed tegevused, mis ühtlasi seonduvad järgmise ehk põimituse tunnusega. (Todorov 1990: 55) Põimituse all peab Todorov silmas sekundaarseid narratiive, mis on põhinnarratiivile juurde lisatud, et loo jutustamist mitmekesisemaks muuta. Sageli esineb põimitus näiteks laulude või peegelduste (ingl *reflections*) näol. (Sammas 1990: 56) Kõrvaltegelaste vaatepunktid ja ka kõrvalised sündmused saab seega liigitada põimituse alla. Süžeel on sageli põhiliin või teema, aga lugu rikastatakse näiteks tegelase minevikusündmustega, andmaks edasi tegutsemismotiivi või põhjendamaks teatud käitumist. Teisalt tõdeb Todorov, et põimitused ei pruugi loo sündmusi põnevamaks muuta, kuivõrd tekitab see tihtipeale distantse teksti ja lugeja vahel (sammas).

1.3 Proosaluulest

Proosaluule ei ole üdini luule ega ka proosa, aga sellegipoolest kasutab tunnuseid mõlemast kirjandusžanrist. Juba nimetuses esineb vormi vastuolu, kuna sageli peetakse luulet ja proosat teineteise vastanditeks (Hetherington, Atheron 2020: 4). Paul Hetherington ja Cassandra Atheron väidavad, et proosaluulet ei saa kõrvutada proosalise luule või poeetilise proosaga, sest need kirjeldavad pigem teose stiili, ent proosaluule on siiski eraldiseisev žanr (sammas: 6). Proosaluule eesmärk on tuvastada ja katsetada, kuidas muuta proosalõigud poeetiliseks.

Paradoksaalsus seisneb selles, et mõned proosaluuletused ei pruugi olla poeetilised, ent see on pigem harv juhus. Enamasti on võimalik proosaluulet nn traditsioonilise luulega kõrvutada, isegi kui domineerivad proosa elemendid. Proosaluuletuses säilib teatud salapärasus, sest enamasti sõnastatakse midagi kirjeldamatut, midagi enneütlematut. (Samas: 9-11)

Proosaluule määratlemine või defineerimine on kujunenud keeruliseks katsumuseks, sest vorm on niivõrd muutlik ja hübriidne. Samas ei sea hübriidsus või vormi mitmekesisus kahtluse alla žanri terviklikkust. (Samas: 13-14) Mõned tunnused ei näi esialgu kokku sobivat, ent Hetherington ja Atheron on suutnud koondada ning sõnastada proosaluule olemuse. Tuntuim proosaluule definitsioon pärineb luuletajalt Michael Benediktilt, kelle sõnul on proosaluuletus teadlikult kirjutatud proosavormis ehk sidumata kõnes, aga kätkeb endas pea kõiki prototüüpse luuletuse tunnuseid (samas: 14). Jane Monson (2021: 154) kõrvutab proosaluulet antiromaaniga nende „paroodilise olemuse“ (ingl *parodic nature*) tõttu. Selleks, et kumbagi defineerida, tuvastatakse esmalt, mida nad ei ole (samas). Proosaluule ja antiromaan on oksüümoronid – nad ei kuulu proosažanri, ent mittekuulumise kaudu muutuvad mõlemad eraldi vormiks, „enda asjaks“ (ingl *own thing*) (samas).

Esimene proosaluule tunnus on seotud teksti pikkusega. Proosaluuletused, sarnaselt prototüüpsele luuletusele, on võrdlemisi **lühikesed** ehk jäävad ühe lehekülje piiridesse (Hetherington, Atheron 2020: 6). Enamikel juhtudel on proosaluuletus vaid pool lehekülge, nõnda on ka lugejal lihtsam teksti tuvastada. Mis puudutab veel teksti graafilist pilti, proosaluuletus on justkui lühike lõik ehk risküliku kujuga. Teatud juhtudel jäetakse proosaluuletusse ka üksikud tühjad read. Piirdumine poole leheküljega on proosaluuletus äärmiselt oluline, sest pikem tekst muutub juba poeetiliseks proosaks. Proosaluuletus kätkeb endas tihedat teksti, seega idee, aga ka pingelisus, tuleb kompaktselt esitada. (Samas: 16-17) Mõnes mõttes näevad proosaluuletused sageli välja nagu need oleks lõpetamata (samas: 3). Proosaluule ei paku alati narratiivsust, vaid need toimivad kui fragmendid. Seetõttu juhib proosaluuletust hoopis analoogia, metafoorsus ja metonüümia. (Samas: 14) Teksti lühidus ja „väljenduse intensiivsus“ toimivad koosmõjul, sest proosaluuletus on üks väheseid žanre, kus niivõrd palju vahendeid mahub kokkusurutud vormi (Acquisto 2021: 11).

Sarnaselt prototüüpsele või traditsioonilisele luulele, kasutab proosaluule rikkaliku kujundikeelt (Hetherington, Atheron 2020: 177). Üldlevinud on metonüümia võtte ehk „täheenduse ülekannet ei toimu eri mõistete vahel, vaid ühe ja sama nähtusega seostuva piires“

(Merilai 2011: 44). **Metonüümia** suudab üksikuid sõnu kasutades luua suurema tähenduskihi tervele tekstile. Seetõttu on see proosaluule kokkusurutud ja killustatud vormi puhul oluline, sest see „täiendab ja täiustab sõnasõnalist tähendust“ (Hetherington, Atheron 2020: 177). Metonüümial põhinevad inimtunnete assotsiatsioonid on proosaluule peamisi tunnuseid – luuletus otsib keerulist ja kujundilist viisi, et paigutada argieluline emotsioon uude kontseptsiooni (sammas: 178).

Enamik proosaluuletusi kasutavad visuaalseid ja muid sensoorseid kujundeid, mille eesmärk on luua võimalikult detailne kirjeldus teksti kogejale – proosaluule ei taha kirjeldada, vaid *näidata*. Michel Delville (2021: 138-139) vahendab Charles Baudelaire'i ideed proosaluulest: see peab olema napsõnaline, rütmi ja riimita, aga siiski kirjeldama hingeelu hetkelisi motiive. Hetheringtoni ja Atheroni sõnul ikkagi on proosaluuletuses võimalik täheldada rütmi olemasolu. Paraku ei tähenda see korrastatud värsimõõtu, vaid rütm on pigem proosalik. (Hetherington, Atheron 2020: 16) Proosa rütm seisneb jutustamisviisil ehk mil määral „kulutab tekst mingi loo ajahiku edastamiseks“ (Merilai jt 2011: 177). Mõni peatükk või sündmus nõuab pikemat kujutamist, teine aga lühikest kokkuvõtte taolist kirjeldust (sammas). Loengusarjast „Nüüdisluuleroom“ jääb kõlama mõte, et proosaluule on kõige sobilikum viis „lüürilisteks mõtisklusteks“ (Nüüdisluuleroom 2023).

2. Carolina Pihelga looming luule ja proosa vahepealsuses

Carolina Pihelgas on kirjandusmaastikul eelkõige tuntud oma luule kaudu. Ta on avaldanud mitmeid kogusid – varasemad kogud järgivad prototüüpse luuletuse ülesehitust. Kriitikute sõnul on Pihelga luules märgata liikumist lüürilisemalt väljenduslaadilt luule proosastumise suunas. Esimesed luulekogud saab kahtluseta paigutada traditsioonilise luule alla, ent alates 2017. aasta luulekogust „Pimeduse pisiasjad“ on märgata proosavormi esilekerkimist Pihelga loomingus.

Peeter Sauter (2018) nimetab „Pimeduse pisiasjad“ antiluule kogumikuks. Konkreetset riimi- ja rütmiskeemi ning „tavalisi“ stroofe ei ole, vaid domineerivad pigem kujundirikkad kirjeldused. Taoline luule ei tähenda aga poeetilise kadumist – üldistuste ja sümbolite üleküllastuse asendamine argipäevaste märkuste ning ümbritseva kirjeldustega loob erilaadse lüürilisuse. (Samas) Näiliselt on Pihelga tekstid tõepoolest lihtsad ja napisõnalised, aga sellega kaasneb eripärane tähendusväli.

Luule proosastumine ei näi aga ootamatuna – Carolina Pihelgat tõmbas proosavormi juurde juba pikemat aega, mistõttu esimesed katsetused proosaga lahendas ta luuletuste kaudu. Nii mõnedki luuletajad on oma loominguteel teatud momendil proosavormi juurde jõudnud. Kaldmaa põhjendab sellist üleminekut nõnda: „[luuletajate] ütlemissed ei mahu enam hillitsetud luulevormi sisse ära“ (Vihmar 2013). Konkreetne artikkel kehtis küll 2006. aasta kohta, ent üldistatult võib ka Pihelga proosastumist taolise väitega põhjendada.

Aastal 2019 ilmus „Valgus kivi sees“, mida autor ise nimetab proosaluulekoguks. Pihelgas on teost nimetanud ka „luhtunud romaaniks“ (Nüüdisluuleroom 2023). Pihelgas tundis, et on „luules jõudnud mingisuguse piirini, kus [ta] tahaks midagi uut proovida“ (Kirjanduse aeg 2023) ning romaani kirjutamine pakus selle jaoks ideaalset võimalust. 2022. avaldas Carolina Pihelgas oma esimese romaani „Vaadates ööd“, jätkates sama loo ja motiividega, mida pakkus „Valgus kivi sees“. (Samas)

Järgnevas kolmes alapeatükis vaadeldakse teoseid „Pimeduse pisiasjad“, „Valgus kivi sees“ ja „Vaadates ööd“ eraldi. Eesmärk on lähemalt uurida teoste poeetikat, täpsemalt keskendudes

sellele, milliseid luule või proosa tunnuseid on kasutatud. Sissejuhatuses sõnastanud hüpoteesi kohaselt leidub Pihelga proosas luulelisi elemente, mistõttu keskendutakse ka sellele, kus ja kuidas poeetilisus avaldub.

2.1 „Pimeduse pisiasjad“

Tulles tagasi Peeter Sauteri väite juurde, et „Pimeduse pisiasjad“ on antiluule kogumik, märkides sellega justkui Pihelga ebaluulelisust, sest anti- eesliide eeldab millegi vastandiks olemist. Ometi kogus „Pimeduse pisiasjad“ ei sea Pihelgas veel oma luulevormi kahtluse alla. Luuletekstid on esitatud värsis ja võrdlemisi lühikesed, mis vastavad Väljataga prototüüpse luuletuse definitsioonile. Toon siinkohal illustreerivaks näiteks luulekogu esimese teksti („Mõnikord“):

„Mõnikord ma peaaegu ulatun
su unenägudeni. Mõnedel talve-
hommikutel, kui valgus on alles
tuhm, kudunud su kookoni me ümber,
aga sina ei lase veel lahti unenägude
soojusest. Tuhandet juuspeent niiti
pidi oleme seotud, iga päev katkeb
mõni neist ja sa triivid minust jälle
natuke kaugemale – nagu paberlaevuke
porilombis, õnnelik igas tuulehoost.“ (Pihelgas 2017: 9)

Väljatoodud tekst on tõepoolest võrdlemisi lühike ja on märgata julget siirde kasutust. Värsis ei ühti lause lõpuga, mis muudab teksti hakituks või lünklevaks, aga mitte krüptiliseks. Luuletus koosneb vaid kolmest lausest, kuid Pihelgas on need mõistatuslikult teatud kohtadest eraldanud. Vahest peitub siin Sauteri mõtisklus antiluulest – kolm, sealhulgas suhteliselt lihtsat lauset, s.t pole „üldistusi, poeetilist üleküllastatust“ (Sauter 2018), on liidetud üheks stroofiks. Lõigatud luuleridade autonoomsus säilib tugevana, kui seda võrrelda proosaluulekoguga „Valgus kivi sees“, kus luuleridade eraldi paigutus ei oma niivõrd suurt funktsiooni. Tuleb märkida, et kindlat värsimõõtu ja riimisüsteemi ei ole, sest luuletused on enamjaolt vabavärsis, ent see ei muuda tekste veel antiluuletusteks. Samas on märgata

proosavormi poole liikumist – read pole enam teineteisest eraldatud, vaid tekstid mõjuvad kohati miniatuuride või proosalõikudena. Esitan näite proosaluuletusest hiljem.

„Pimeduse piskasjad“ koosneb kuuest osast ja esimeses, kolmandas ning viiendas osas on luuletused esitatud murtud ridadena ehk jälgivad prototüüpse luuletuse omadusi. Teises, neljandas ja kuuendas osas on tegemist juba proosaluuletustega. Tekstid on sellegipoolest lühikesed, enamik proosaluuletusi jäävad alla kümne lause. Kui kõrvutada „Valgus kivi sees“ tekstid „Pimeduse piskasjad“ neljanda tsükli tekstidega, on visuaal üpris sarnane.

Luulekogu teises osas on kohati märgata narratiivi tekkimist – „Pimeduse piskasjad“ toimib suurepäraselt õnnestunud tervikuna. Margit Tintso on seda luulekogu nimetanud koguni Pihelga „kõige ühtlasemaks ja kontsentreeritumaks“ teoseks. Ühtlus seisneb luulekogu ülesehituses, sest kõik luuletused on omavahel seotud. Kui eemaldada mingi tekst, lõhuks see kogu ülejäänud süsteemi. (Tintso 2018: 893) Lisaks on luulekogu teine osa omapärane, sest kõik luuletused on nummerdatud, mitte ei kanna kindlat pealkirja. Pihelgas ise luulekogu „luuletuste seeriaks“ ei pea, aga sellegipoolest tõdeb, et tekstivalik ja järjestus pole sugugi juhuslik (Läks 2018: 374). Narratiivsust või kattuvusi esineb ka teistes luulekogu osades, eelkõige pealkirjade kaudu: „Variatsioon I“ (lk 42) ja „Variatsioon II“ (lk 74); „Nagu tolm“ (lk 51) ja „Veel tolmust“ (lk 53). Tekstipaigutus on teises osas visuaalselt proosalik ehk meenutavad pigem lühikesi lõike, ent tihe poeetiline keel on säilitatud. Narratiivsust loob just luuletuste seotus – sageli on luuleteksti lõpp seotud järgmise algusega või kasutatakse terve tsükli vältel sama motiivi või loo jutustamist. Näiteks teise osa esimene luuletus lõpeb ilvese ärkamisega ja teine luuletus reflekteerib, mida loom unes nägi, justkui oleks see tagasivaade. Pean vajalikuks ka siinkohal välja tuua terve luuletuse, mis kannab pealkirja „2.“, et võrrelda tekstide muutumist luulekogu vältel:

„Ilves nägi unes taigat. Ja jäi mõtlema oma esivanematele,
kelle nälg oli **tihedam** jahimeeste erutusest, **tihedam** inim-
luudestki, mis pragisevad **talve kihvade** all **nagu** kuivad
raad lõkkes. Kas teada oma nime on tähtsam kui olemust?
Hambaplagin saab õhtu kaheks; telekas õpetatakse vanane-
mist. Janu on sügavam **kui** allikas.“ (Pihelgas 2017: 24)

Võrdluses luuletusega „Mõnikord“ on värsiread pikemad; teksti maht kardinaalselt ei suurene. Olgugi et graafiliselt sarnaneb luuletus „2.“ Pihelga hilisemate proosaluuletustega, on võimalik välja noppida mitmeid prototüüpse luuletuse tunnuseid – eri tüüpi siirded, parallelism ja võrdlused. Pihelgas kasutab luuletuses sõna *tihedam* kordust, mis loob teksti omapärase rütmi. Taolisi sama sõna kordusi on luulekogus märgata veelgi. Lisaks kasutab ta kõnekujundina erinevaid võrdluseid: *talve kihvade all nagu kuivad raod* või *sügavam kui allikas*. Kusjuures *talve kihvad* on samaaegselt ka metafoor, sümboliseerides talveilmade näpistavat külmust. Ühtlasi *kihvad* ja *hambaplagin* toimivad kordustena olles mõneti sünonüümid. Pihelgas on teksti lisanud ka retoorilise küsimuse (*Kas teada oma nime on tähtsam kui olemust?*), mis justkui seisaks ülejäänud sisust eraldi. Kohati tundub nagu küsimusele ei tahetagi vastust, kuivõrd on see arutelu või mõtte algatajaks. Kas küsimus puudutab ilvese olemust jääb kättesaamatuks. Sarnase ülesehitusega retoorilisi lauseid, kus esitatud küsimus ei ühti eelnevalt öelduga, esineb ka Pihelga proosas:

Park. Õhtul lähen ikka sealt läbi, on pime, hilissügis, tänavalaternad helendavad, nende leplik kuma märjal asfaldil meeldib mulle. Keset parki on tiik, aga see on tume ega peegelda midagi. **Millal jõudis kätte see hetk, kus hakkasin elama rohkem minevikus kui tulevikus?** (Pihelgas 2022: 18)

Aegruumi või lüürilise lausuja olevikku on Pihelga tekstides keeruline määrata. Esialgu näib lüüriline jutustaja kõnelevat konkreetsest õhtust, mil ilves unest ärkas. Lisaks võib eeldada, et olevikuks on talveperiood (*talve kihvade all*), ehkki talve kihvad võib samaaegselt olla ilvese enda sümboliks. Teisalt on luuletuse aegruum staatiline, ajatu; lugejale võidakse jutustada millestki üldisemast – õhtu on lugedes siin ja praegu. Suundumust, mis kätkeb endas oleviku määramatust, on võimalik täheldada enamikes Pihelga luuletustes. Samas kerkib küsimus, kas aegruumi määratlemine Pihelga luuletekstide puhul rikastaks tähendust või lugemiskogemust. Kõneldes enamasti minevikust ja mälestustest, muutub saatuslikuks asjaolu, et lüüriline mina ei suuda neid ajateljele asetada – ta teab vaid, et sündmus juhtus ammu: „Ma arvan, et pidi olema kevad – / tol ajal ei olnud päevadel tähtsust“ (Pihelgas 2017: 72).

Luuletused on küll lühikesed, aga vastuvõtuprotsess on sellegipoolest aeglane. Samuti nagu romaan „Vaadates ööd“ on „aeglase lugemise raamat“ (e.g.s. 2023: 112), on ka Pihelga luuletused aeglaselt kogemiseks ja mõistmiseks. Pihelga tekstid erinevad tava- või argikeelest. Tekstid on tihedad nii sõnavaliku kui tähenduse poolest, koguni tundub, et isegi sidesõnad muutuvad olulisteks. Pihelga sõnul oli „kontsentreeritud kujundikeeleni“ jõudmine eraldi eesmärk luulekogu „Pimeduse pisiasjad“ kirjutamisel, mistõttu iga luuletus sündis aeglaselt

lausehaaval (Läks 2018: 374). Lisaks puuduvad luuletustel alg- või lõppriimid, aga keeleliselt mõneti riimuvaid kohti leiab tekstide seest sellegipoolest. Luuletustel, vaatamata valdavale vabavärsile, on suur kõlaline potentsiaal: „salanimi seintes, vahtrate vaikne videvik“ (Pihelgas 2017: 30). Väljatoodud lause on eriline oma algriimilise kõla ja sõnavaliku tõttu. Parallelismi kohtab pea igas luuletuses – Pihelgas mängib osavalt sõna esi- või lõputähtedega, et luua tekstidesse kindel rütm korduste kaudu. Toon luulekogu esimesest osast näiteks luuletuse „Mosaiik“:

Tuhanded **tum**edad / oksad vastu öist / taevast. See ei ole / ainult vaade aknast. / **Murrad** leiba, **murrad** / käed ja kondid / moodustub **mosaiik**. / Aias kerkivad / mullahunnikud, / silmad väsivad, / laps nutab rahutus / unes taga kaotatud / ruumi. (Pihelgas 2017: 17)

Esiteks kordab Pihelgas sõna *murrad*, aga ka muud fraasid, milles sõnad algavad t ja m häälikuga ehk tekib võimalus alliteratsiooniks. Samuti riimuvad mõned sõnad, näiteks kerkivad-väsivad sama käände kasutuse tõttu, aga sellegipoolest näivad need luuletekstis sihiliku rõhuasetusena.

Luulelisust loob ka tekstide fragmentaarsus. Katkendlikkus on luulekogus aga taotluslik, sest Pihelga luuletuste keskmeks on sageli mälu ja „mälu pole kunagi ju täielik, ta ei tööta masinliku järjekindluse ega absoluutse täpsusega“ (Krull 2020: 168). Krulli käsitlese järgi ei toimi fragmentaarsus ja sellega kaasnev niinimetatud hämarus luulekogus puudusena, vaid pigem positiivsena (samas). Lugejale jääb palju kättesaamatuks ja salapäraseks – iga rida või isegi sõna võib pidada kujundiks ja metafooriks, ent mitmemõttelisust peetaksegi luule tunnusjooneks. Mitmeti tõlgendatavus ja osaline kättesaamatus on luulekogus samuti sihilikult loodud. Pihelgas ei soovinud, et tekstid muutuksid liialt proosalikuks – „proosas antakse palju rohkem ette (kontekst, kirjeldused, dialoogid jne)“ (Läks 2018: 374), aga luuletustes peavad säilima teatud kahtlused ja „sasipuntrad“ (samas). Sirel Heinloo väidab arvustuses, et Pihelga tekstid on muutunud kujundirikkamaks võrdluses esimeste luulekogudega. Pihelgale tavapärane minimalism näib olevat luhtunud ja asendatud julgete ning ootamatute sõnakombinatsioonidega. (Heinloo 2018: 1339) Julgusega kaasnevad aga süngemad ja kriipivad kujundid:

Mäletan su **selgroogu nagu mõõgatera**. / [--] Sina, kes sa tunnistad kehtetuks ööd / ja lased pilvedel liikuda läbi nende **naha- / ga vooderdatud koorikute**, mis on pärinud / nimed ja haigused. Liibusin su vastu, **teritasin / sind** uuteks teekondadeks. (Pihelgas 2017: 42)

Pihelga kujundid ja metafoorid on sageli seotud alateadvusega või näivad niivõrd isiklike eneseavaldustena, et lugeja tõlgendab neid „suurte sümbolitena“. Lugeja paisutab need

tähenduslikumaks kui algselt. Heinloo lisab, et kui lugeda Pihelga tekste vaid kirjeldustena, kaotavad need oma niinimetatud teravad nurgad ja häirivuse, muutudes viimaks isegi rahulikuks. (Heinloo 2018: 1339-1340)

Mälestuste kadumist või hämaramaks muutumist kirjeldab Pihelgas ka romaanis „Vaadates ööd“: „Mul on hirm, et ma ei mäleta asju päris õigesti, et ei suuda tungida selleni, mis päriselt oli või ei olnud, et mingi oluline osa minu elust on kustunud, hajunud kuhugi, et see, mida ma otsin, on küll kusagil olemas, aga ma ei oska seda näha“ (Pihelgas 2022: 52). Minategelase jaoks on mälestused minevikust samaväärsed olevikuga, kui mitte väita, et tähtsamadki. Niikaua kuni minategelane mäletab, elab see osa minevikust edasi. Krull lisab, et lisaks isiklikele mälestustele, on Pihelga loomingus olulisel kohal „suurem mälu“ (Krull 2020: 169). Suurem mälu liigub edasi lapsepõlve „horisondist“ esivanemate mälestusteni (samas) – minategelasel on nii luulekogudes kui romaanis tungiv soov neid kõiki hallata, justkui täidaks see temas mingi puudujäägi: „Surnute mälestused meist on minevikumäletused. Aga / minevik ei taha sind, nii jäädkki hetke kinni ja aja vahelisse / lõksu“ (Pihelgas 2017: 48). Krulli käsitluses miski suurem mälu on siinkohal võrdeline surnute mälestustega. Mälu ja mäletamine muutub läbivaks motiiviks kolmes teoses.

Luuletustes on selgelt tunda luulemina positsiooni. Tekstid on üsna subjektiivsed, keskenduses minalausaja emotsioonidele, tajudele või afektidele. Luuletused on küll minakõneleja vaatepunktist, aga ta kõneleb endast harva. Ta räägib pigem kellestki teisest: „**Sinu** / mäekõrgused tahtmised / vajuvad viltu, muutuvad / naeruväärseks“ (Pihelgas 2017: 16) või nende ühistest mälestustest ja unistustest: „Eks / kartulikoore seest peab **me** / hiilgus lõpuks tärkama“ (samas). Isegi hetkedel, kui Pihelgas kasutab sinavormi, viitavad need jätkuvalt luulemina mõtetele või kogemustele. Heinloo sõnul võimaldab sinavorm üldistamist või laiendamist. (Heinloo 2018: 1338) Mõnes mõttes sinavormi kasutamine distantseerib luuletuse autorit (samas) ja kannab teatud vastutuse lugejale. Pihelga luuletekstid rõhutavad eelkõige ikkagi luuleminast lähtuvat vaatenurka, mis loob kõrgendatud emotsionaalsuse. Luulemina tunded ja tajud ei mõju aga arusaamatult või segaselt – Pihelgale on omasugune võime kirjeldada äärmiselt spetsiifilisi mõtteid ja kogemusi erikombeliste sümbolite ja kujundite kaudu. Taoliste luuletustele toob Väljataga vastunäiteks „asja- või esemeluuletused“, mille eesmärk on kõnelda konkreetsest objektist või muuta kirjelduste kaudu *asi* elavaks (Väljataga 2013b: 260). Pihelga luules leidub mõlemat: isiklike tunnete väljendust ja asjadest või esemete kaudu kõnelemist, aga neid ka kombineeritakse omavahel. Näiteks luuletuses „Pärastlõunate

kaja“ Pihelgas kirjeldab detailselt ühte maja: „pehkinud laudvooder, / trepi pruunikad lõuapärad, katus, mis lasi / läbi“ (Pihelgas 2017: 71). Selles luuletuses luulemina meenutab vana, oma „mälestuse maja“, seega äärmiselt täpsed kirjeldused muutuvad omaette nostalgiliseks ja lüüriliseks. Sageli luulemina transformeerub asjaga üheks või mõtiskleb, milline kogemus oleks olla mingi ese – objektid ja subjektid on omavahel tihtipeale nihkes. Samas need ei väljendu ka lihtsate võrdluste kaudu *a la* olen kui mingi ese, vaid luulemina samastab ennast erinevate asjade kaudu, andes selle kaudu kas endale või konkreetsele asjale lisatähenduse: „**Olen** pärani **aken** [maailma], mida ma ei tunne“ (Pihelgas 2017: 74) või „Mina aga / **mõtlesin** tol ööl **ennast seinteks**, / **soojuseks**, **kajakateks**“ (samas: 72). Taolised mõtteavaldused muutuvad vahel veelgi abstraktsemaks, kui lüüriline mina samastab end mõistete või nähtustega: „**Oleme** rändkivide õhtutesse äraeksinud / **foneemid**“ (samas: 76) või „**oledki**, elus **nagu** isa kuiv **kõha**“ (samas: 10). Esimese näite puhul foneemi kasutamine võimendab ära eksimist või unustuses olemist, kuna foneem on „väikseim keeleüksus“ (EKSS 2009) ehk häälik. Niivõrd minimaalne detail jääb sageli nähtamatuks või sellele ei omistata suurejoonelist tähendust. Teises näites samastab lausuja elus olemist isa kõhaga, mis võib viidata kähedale või valjule häälele – nii karm või kange heli peab ju ometi elama. Samas seostab lausuja end muude elusolendite või organismidega, näiteks „**Olin nagu metsloom** linnaveeres“ (Pihelgas 2017: 15) või „**Olen** lihtne / nagu tuules murdunud **viljakõrs**“ (samas: 81).

Personifikatsiooni kasutab Pihelgas mitmel tasandil, kord omistatakse inimlikud omadused loodusele või linnale, teinekord erinevatele asjadele. Näiteks luuletuses „Kahekesi“ jääb kõlama mõte, kuidas linn kasvab inimestest pikemaks: „**Linnad sirguvad** meist / pikemaks. **Aeg kasvatab** hirme“ (Pihelgas 2017: 14). Kujund *aeg kasvatab hirme* on mitmes mõttes tähelepanuväärne, osaliselt muutub aeg aednikuks ja asub midagi kasvatama, tavaliselt kasvatatakse last, taimi või muud sellist, ent aeg kasvatab hirme. Kasvab inimene ajas, ja kasvavad ka tema hirmud. Luulekogu teises osas on personifikatsiooni veelgi: „**Öö neelab**“ (samas: 26), „**Puude** raske / **hingeldamine**, väsinud kopsude vastik kahin“ (samas: 27) või „**Puude** tihedad **aastaringid kallistavad** sooja / mulda“ (samas: 28). Teadagi ei ole loodus eluta, aga puudel pole kopse, kopsud on siinkohal lehtede sahina metafooriks, ning mõistagi ei suuda puud ega nende juured mulda kallistada. Metafoorides esineb mitmeid epiteete, mis on Pihelga stiilile omane: *väsinud* kopsud, *tihe* aastaring, *soe* muld.

Pihelgas on tabanud võtte, kuidas kirjeldada juba öeldut uuesti. Lapsepõlvemälestustest, loodusest ja tunnetest võiks ju luuletada igaüks – oluline on pakkuda midagi uut, midagi naudingut väärilist. Siinkohal kehtib T. S. Elioti väide luule ülesandest ja millegi uue loomisest luuletusega: „luule [vahendab] alati mingit uut kogemust, või näitab tavalist uues valguses, või annab väljenduse millelegi, mida me oleme kogenud, aga millele me pole sõnu leidnud, avardades nii meie teadvust või selitades meie tundeid“ (Eliot 1973: 53). Pihelga puhul tuleks rõhutada just *tavalise näitamist uues valguses*, sest enamikel juhtudel on ta omapärase tundlikkusega just argiseid hetki: „Segad tassis teed, lusikas / klõbiseb heledalt **nagu kondid kirikus**, / kuigi ülestdõusmist kumbki meist ei usu“ (Pihelgas 2017: 63). Väljatoodud luuleridades on kirjeldatud süütut teejoomist kaaslasega, aga seda on rikastatud võrdluste ja süngete kujunditega. Kusjuures kontide kujundit kasutab Pihelgas oma luulekogus veel, mis kindlustab teose terviklikkuse: „hoiame ainult teineteise kontidest / kõvemini kinni“ (samas: 26).

Kokkuvõtvalt saab öelda, et „Pimeduse pisiasjad“ järgib osaliselt prototüüpse luuletuse traditsiooni juba struktuursete tunnuste poolest. Tekstid on üpris lühikesed ja enamasti värsis, siiski leidub üksikuid luuletusi, mis meenutavad proosaluuletusi, ent see ei näi veel tugevalt kinnituvat Pihelga loomingusse. Proosaluuletused ja narratiivsus käivad kogus „Pimeduse pisiasjad“ käsikäes. Tekstid, mis on esitatud värsis ei ühti niivõrd eelnevate või järgmiste tekstidega, aga proosaluuletustega kaasneb teatud loo jutustamine.

2.2 „Valgus kivi sees“

Proosaluulekogu „Valgus kivi sees“ on Iris Viirpalu tabavalt iseloomustanud – Pihelgas on ühe jalaga luules ja teisega proosas (Viirpalu 2019). Luuletused meenutavad tõepoolest miniatuure või lühemaid peatükke proosateosest. Võrdluses koguga „Pimeduse pisiasjad“ ei säili luuleridade autonoomsus enam nii tugevalt. Ridu võib venitada pikemaks või katkestada varem, aga see ei mõjuta tekstikogemust üldises plaanis. Pihelgas ise nimetab oma luulekogu „poetiliseks uurimuseks“ (Klein, Simm 2020) ja lisab, et kõik tekstid on proosaluuletused ehk „visuaalselt proosalaastude moodi ja narratiivsemad kui muidu“ (samas). Samuti tajub Pihelgas, kuidas „Valgus kivi sees“ materjal ja teema osaliselt taotles proosaluule vormi ja narratiivsemaid hetki (Nüüdisluuleroom 2023). Tekstid on sellegipoolest väga kujundirohked ja rütmilised, mis muudab luulekogu justkui metafoorirohkeks proosaks.

„Valgus kivi sees“ on jagatud viieks osaks, ent luulekogus ei saa tsükleid määratleda tekstipaigutuse kaudu, nagu see toimis kogus „Pimeduse pisiasjad“, vaid pigem teemade kaudu. Kogu „Valgus kivi sees“ luuletekstid on pikkuselt varieeruvad: leidub lehekülje pikkuseid lõike, aga ka paarilauselisi proosaluuletusi. Lisaks on teatud osa luuletusi liigendatud salmidena ehk stroofide või lõikude vahele jääb tühi rida. Sellisele paigutusele sarnaneb näiteks „Pimeduse pisiasjad“ neljas osa. Lisan illustreeriva näite luulekogu „Valgus kivi sees“ kolmandast osast luuletuse „Silmade sees“:

„Pimestav valgus, päike otse silmade sees, kuigi on õhtu. Nii palju nägusid vaatab vastu, aga nende ilmed on kivistunud, minagi olen üks paljudest kividest kellegi mälus. Olen raskus, olen põllukivi võsastunud heinamaal, tema niiske alumine külg, kus elavad pisikesed valgust kartvad loomad. Pilvedest pole mul aimugi, taevas on ainult sõnakõlks. Olen maa mädanend lõhn, suren ja sünnin mullana, huumusena, peidan endas kõike kadunut, hoian alles vanade tuleasemete sötükke, samme, potikilde. Sinu juured hargnevad minus, su pikad käed-jalad põimuvad mu ümber, las ma toidan sind; ma ei taha palju, ehk ainult teateid tuulelt ja sinu närbumat, lagunevat ihu talve eel.“ (Pihelgas 2019: 44)

Enamik tekste jälgivad graafiliselt samasugust paigutust nagu luuletus „Silmade sees“. Luuletus on kirjutatud proosavormis mitte värsis ehk tavaliselt luulega seostatud murtud read on eemaldatud. Lisaks on luulekogus ka tekste, kus on kasutatud vabu ridu ehk proosaluuletuste vahele jääb tühi rida. Hetherington ja Atheron pidasid seda üheks levinumaks tööriistaks proosaluule puhul. Sellegipoolest säilivad tekstis muud luule tunnused, näiteks fragmentaarsus, kordus, metafoor ja erinevad kõnekujundid. Lisaks märkab Indrek Ojam (2021: 1118) luuletuses „Silmade sees“ mitut vastuolu, sest võrdlused „nihkuvad paigast ära“. Lausuja seostab end kivina, mis sureb mullaks, aga kivina sündimine on ebarealistlik.

Kujundirohkus ei peegeldu metafooride või adjektiivide külluses, vaid hoopiski nimisõnades. Aset leiavad metamorfoosid – inimene muutub üheks loodusega, kindlaks (loodus)objektiks või nähtuseks. Taolist võtet kasutas Pihelgas ka „Pimeduse pisiasjad“ luulekogus, aga nüüd on võrdlused muutunud konkreetsemaks ja veelgi detailsemaks. Pihelgas võrdleb inimkeha sageli loodusega või keskkonnaga: „Olen raskus, **olen põllukivi** võsastunud / heinamaal, tema niiske alumine külg, kus elavad pisikesed valgust kartvad / loomad. [--] **Olen maa / mädanend lõhn**, suren ja sünnin **mullana**, huumusena, peidan endas kõike / kadunut, hoian

alles vanade tuleasemete söetükke, samme, potikilde“ (Pihelgas 2019: 44), aga ka vastupidi, kui loodus meenutab elusolenditele (sageli inimestele) omaseid tegevusi või käitumismustreid: „kuulen hoopis **kivide** taanduvaid **samme**. Nende **nuttu**“ (samas: 41) või „**ohkab nagu** äraõitsenud **sirelipõõsas**“ (samas: 30). Luulekogu „Valgus kivi sees“ lüüriline mina on suurepärase kameeleoni – muutuja, kes kord ilmutab end looduse kaudu, aga teistel hetkedel on ta muutunud näiteks linnusuleks, võtmekimbuks või koguni tähestikuks. Luuletuses „Algus“ kirjeldab lausuja suleksi olemise kogemust: „Olen sulg, elan raamatute vahel, riivil“ (samas: 11). Kusjuures võrdluses sulega, üritab lüüriline mina justkui pisendada enda olulisust või väärtust, sest „sulg on märk haprast elust“ ja pelgalt „tükk surnud struktuuri“ (Ojam 2021: 1114). „Pimeduse pisisajades“ leidus taolisi abstraktseid ja sürrealseid võrdlusi minimaalselt – seal domineerisid loodusega seotud kujundid ja metafoorid. Tundub, et Pihelgas proovib personifitseerimise kaudu anda hääle erinevatele nähtusele ja esemetele, sest ka „Valgus kivi sees“ sisaldab endas mitmeid asjaluuletusi. Luuletuses „Võtmed“ kirjeldab lausuja maja sisemust, mistõttu mõjub see topeldusena – asjad asja sees:

vasakut kätt ümar rauast kraanikauss, sealt tilgub külma vett, siis vakstuga / köögilaud ja väike valge puhvetkapp, mida katavad suhkur, saia- ja kohvipuru. / Sealt edasi nõudekapp, mille vastas on hiiglaslik pliit tumedaks tõmbunud / pottide ja pannidega, suure uhke kaanega soojaveepott kõige keskel, väike / korgijupp sangaks. (Pihelgas 2019: 13)

Wolfi käsitluse järgi ei kõnele luuletused enamasti konkreetsest kohast või ajast – need ei ole seotud reaalsusega. „Valgus kivi sees“ pakub sellegipoolest paar erandit. Neljandas osas on mitu teksti, kus Pihelgas on pidanud vajalikuks nimetada kindel aeg või asukoht: näiteks luuletus „Kümnes august“ (lk 52), „Balti jaamas“ (lk 55), „Kohilas, 1959“ (lk 54) või „Kahekümne kolmas september“ (lk 53). Kusjuures viimases näites eelneb luuletusele kaldkirjas meenutus kellegi minevikust: „*Kose-Uuemõisas. 38 kuud eemal perest [---] sõitsin Tallinna, ehk leidub omakseid*“ (Pihelgas 2019: 53). Luulekogu lõpus viitab Pihelgas sellele luuletusele tagasi, märkides, et tsitaat on tema vanaisa (August Orava) päevikust (samas: 80). Päeviku sissekande lisamine muudab luulekogu hetkeks dokumentaalseks.

Kordusi leidub loomulikult ka siin luulekogus. Juba luulekogu algus peegeldab lugejale edasist tonaalsust ja keelekasutust: „**Midagi** lehvib tuules. **Midagi** lendab peost ja kaob. / **Võib-olla** papliseemned, **võib-olla** mõte või mälestus suvest“ (Pihelgas 2019: 9). Lisaks aktualiseerub luulekogu esikluuletuses kõlaline potentsiaal: „**veresooned** nagu **voored**“ (samas). Esiteks riimuvad omavahel sooned ja voored, aga ka esitähe v kasutus rütmistab

fraasi. Pihelga stiilile on omane mitte korrata ainuüksi sõnu või mõtteid, aga häälikuid eraldi. Kordused ei laienda üksnes luuletust, vaid avavad uusi tähendusvälju ja rikastavad teksti üldist tonaalsust. Kõlaliselt kokkulangevaid kordusi on võimalik täheldada luuletuses „Midagi surevat“:

Mitu nädalat see kestis, **mitu päeva**, **mitu** mädanenud **aastaaega**? **Kui** / **palju** ebajumalaid, **kui palju** hõõguvaid ahjutäisi, kuhu ma ise ei lisanud / ühtegi halgu. Vaatan tagasi ega näe värve. **Valul** polegi neid, **valu** on / **kokku** kuhjatud kevadine praht, mis tossab nii, et terve linn kirtsutab / nina. Võib-olla on unustamine kevade äratõugatud sugulane, see, kes / leiab kilejope taskust viimaks tikud? **Olen kirjutanud** vanast mõisast ja / teekonnast koju, **olen kirjeldanud** lapsepõlve mudaseid maastikke, aga / tunnen end ikka poolikult nagu katkine karp, nagu midagi väikest ja / surevat selles õhtus, mis ei loovuta mulle täit tõtt. (Pihelgas 2019: 43)

Juba teksti alguses kõlavad **mitu nädalat**, **mitu päeva** ja **mitu mädanenud**, mis ei esine kordusena pelgalt sõna *mitu* pärast, aga ka ülejäänud kolme sõna algus kõlab algriiimiselt vokaali ä tõttu: nä-pä-mä. Järgmises lauses ei kao veel sõnalised ja häälikulised kordused: **kui palju ebajumalaid** ja **kui palju hõõguvaid**, taotlevad osaliselt ka lõppriimi (laid-void). Kusjuures ka luuletuse „Nimeta“ lõpufraas näib järgmine luuletus „Midagi surevat“ jätkavat: „veel mitu aastakümnet“ (Pihelgas 2019: 42).

Proosaluulekogus on narratiivsust rohkem kui seda pakkus „Pimeduse pisiasjad“. Viimases kasutati proosaluule vormi, rõhutamaks luuletekstide seerialisust või narratiivsust ehk sellest on võimalik järeldada, kuidas proosalik luule muutub Pihelga tööriistaks, et jutustada konkreetne lugu. Selle arutluse põhjal peaks „Valgus kivi sees“ olema narratiive, kuna sisaldab ainult proosaluuletusi. Nii luuletuste kui luulekogu osade vahel on märgata seotust. Joosep Susi väidab, kuidas tekstide külgnevussuhted on tugevalt tajutavad ehk luuletuse ideestik või tähendus avaldub koosmõjus ülejäänutega (Nüüdisluuleroom 2023). „Valgus kivi sees“ esimene osa kõneleb võimalikest algustest, olles kui sissejuhatuseks. Luulekogu kolmas luuletus algab sõnadega: „Või hoopis üks teine **algus**“ (Pihelgas 2019: 11) ning neljas luuletus jätkab alguse motiivi: „Mõnikord tundub, et kõik **algabki** lahkumistest“ (samas: 12). Kusjuures lahkumise kujundi kasutamine toimib kui eelvarjund, sest esimese osa eelviimases luuletuses mäletab lüüriline mina oma vanaema lahkumist elavate seast. Luuletuses „Vanaema“ kõneleb lausuja oma surnud vanaema hoolitsemisest: „Siis pesi / edasi, et mulda istutataks puhas ihu, ja **tõmbas** pleegitatud **lina peale**“ (samas: 17) ja järgmine luuletus „Õitsemine“ algab sõnadega: „**See lina** seisis seal veel mitu päeva ja jõudis viimaks haisemagi minna“ (samas: 18). Need luuletused toimivad kui peatükid, mille Pihelgas on sündmustiku ajalises järjestuses esitanud – vanaema ihu pesti puhtaks ja seesama lina kuivas hiljem õues.

Sellel loo jutustamine ei lõpe. Vanaema maeti koduaeda ning luulekogu teise osa esimene tekst kõneleb samast aiast. Lüüriline mina mäletab tagasi lapsepõlve aega, kuidas ta koduaias mängis: „Armastasin **meie aeda**, seda ootamatut vabadust, pilvede peegeldust / porilombis. Lapse süüdimatusega kitkusin taimi ja rääkisin sipelgatega“ (samas: 23). Viirpalu arvates kombineeritakse varasemaid lapse mälestusi hiljutistega, et täiskasvanu minategelane saaks lapsepõlve uuesti kogeda ja vahest ka mõtestada (Viirpalu 2019). Samas kumab mälestustest lisaks nostalgia või igatsus; möödunud aeg näib lihtsam, täis rõõmu ja naeru.

Luuletuses peegeldub suurepäraselt lapselik vaade ja suhe kogu ümbritseva maailmaga. Iga pisike detail on see, mis loob lapsele tervik- ja turvatunde. Lapsepõlv on minategelasele kui „autonoomne ajatsoon“ (Ojam 2021: 1115). Osaliselt pakub see ajatsoon lausujale turvalisust ja rahuolu, aga see võib toimida ka põgenemisena olevikulisest reaalsusest. Vastunäiteks siinkohal Pihelga romaan „Vaadates ööd“, kui lapsepõlve ajatsoon on hoopiski ärev ja traumeeriv: „Lapsepõlv on kong“ (Pihelgas 2022: 14) või „Pääseda minema sünnimülgast“ (samas: 18), kus negatiivsuse loob sõna *mülgas* kasutamine. Lisaks on Ojami sõnul proosaluulekogus märgata mitmeid traumaga seonduvaid metafoore (Ojam 2023: 69). Traumakogemuse kirjeldamiseks kasutatakse enamasti isolatsiooni, blokeeringu või „klombi“ kujundit (samas): „minagi olen mõistetud elama, kui mitte pimeduses, siis ikkagi hämaruses“ (Pihelgas 2019: 41) või „Puudus koht mulle ja sina nagu hülgasid / mind“ (samas: 52).

Kui „Valgus kivi sees“ esimene osa kandis sissejuhatuse eesmärki, siis teine osa on samm edasi – lugeja viibib nüüd lüürilise mina lapsepõlves. Minategelane liigub koduhoovist kaugemale, ta rändab raudteejaama, metsa ja kõnnib pikal mõisateel: „Läheb kuus kilomeetrit läbi metsa, ilusa ilmaga käisime ikka toda teed, / eriti kevadel, kui kraaviperved kolletasid“ (samas: 27). Lisaks ruumidele ja koduümbrusele, mäletab minajutustaja ka oma ema ja isa. Ta kirjeldab nende argielu: sellest kuidas ema aias rohib või taimi kastab ja kuidas isa tööle hommikuti läks. Pihelgas kasutab ka teise ja kolmanda osa sidumiseks sarnast võttestikku ehk luuletuse esimene rida läheb kokku eelneva teksti lõpulausega. Luulekogu teine osa lõpeb järgmiselt: „**Sadu ei lase end oodata**. Ämbrid ja kausid on verandal juba valmis“ (samas: 32) ja kolmas osa algab lausega: „Rongide kauge ragin, vahtrad õitsevad, **vihm jõuab pärale**“ (samas: 37). Luulekogu viimases ehk viiendas osas on samuti ühtivust. Esimene luuletus lõpeb lausetega: „Võtsid labida ning katsid mu mulla ja kruusaga. / Et hoida käepärast, et **mitte anda õhku**“ (samas: 62) ja teine tekst algab järgmiselt: „Ja kramplikult **ahmima jäingi**“ (samas: 63). Luuletused toimivad kui romaani peatükid. Samas ei näi Pihelgas jutustavat

konkreetsed lugu – tekstid on kui mälestuste kogumik ja mõjuvad seetõttu killustunult. Hoopis pisikesed detailid, näiteks antud juhul vihm või õhupuudus, seovad teksti üheks tervikuks. Kogumikuna on tekstid tõepoolest omavahel seotud, ent iga tekst eraldiseisvalt on siiski staatiline.

Resümeerides – teosega „Valgus kivi sees“ on Carolina Pihelgas astunud mõned sammud proosa suunas. Võrreldes koguga „Pimeduse piasija“ on tekstid muutunud pikemaks, kirjeldavamaks ja seotud kõne kaotatud. Pihelga proosaluulekogu „iseloomustab kontseptuaalne terviklikkus: lüürilised tekstid moodustavad raamatu tervikstruktuuris iseseisva loo“ (Susi, Ojam 2022).

2.3 „Vaadates ööd“

„Vaadates ööd“ räägib kolme naise lugu, muuhulgas mälust ja mäletamisest, unustatud ajast ja ruumidest ning painavast vaikimisest. Romaan on jaotatud kolmeks osaks, esimene osa järgib minajutustaja olevikku, kes asub lahendama oma ema Leida lapsendamise lugu. Teine osa liigub ajas tagasi (1940ndad–1950ndad), et illustreerida Leida bioloogilise ema Marija lugu ning kolmas osa räägib Leida enda läbielamistest Eesti Nõukogude Sotsialistlikus Vabariigis.

Romaani osad ei ole ajalises järjestuses, vaid liiguvad minategelase olevikust (21. sajand) 1950ndatesse ja seejärel 1970ndatesse. Lisaks on ka oleviku narratiiv hüplik, s.t mingil hetkel viibib minategelane tänases päevas, aga meenutab teistel hetkedel möödunud päevi-nädalaid või koguni lapsepõlve. Osaliselt võib „Vaadates ööd“ lugeda kui ajalooromaani, sest Pihelgas esitab minevikku äärmiselt usutavalt ja realistlikult. (Luuk 2023: 126) Romaani peatükid on võrdlemisi lühikesed, suurem osa nendest piirdub ühe kuni kahe leheküljega, aga on ka pikemaid (näiteks kuni viis lehekülge) ja lühemaid, mille pikkus on vaid pool lehekülge. Need pooleleheküljelised peatükid sarnanevad graafiliselt suuresti „Valgus kivi sees“ proosaluuletusega. Eelmises alapeatükis tõin näiteks proosaluuletuse „Silmade sees“; kui see kõrvutada romaani esimese osa 32. peatükiga, on teksti paigutus ja üldpilt sarnased:

„**Maja** on nurga taga, ühe **teise** suure **maja** taga. Selle fassaadil on kujutatud labürinti. Ehmun. Ma olen tolles labürindis ju käinud, olen selle sees praegugi, see on väikeste ussikeste uuristatud rada, ürasekite **puusse** punutud teekond. Ja ometi võin ma siin otsemaid **puusse** panna, **võin** eksida, **võin** nendest

keerdkäikudest mitte kunagi enam välja pääseda, **võin** jäädagi **lõksu**. Mul on korduv unenägu: ühe **lõksu** sees on teine **lõks**; **kukkumise** sees veel **teinegi kukkumine**. Nagu see Escheri pilt lõpututest treppidest – see, kes **komistab**, jääbki lõputult alla **komistama**.“ (Pihelgas 2022: 67)

Lähemalt vaadates on keelekasutus ja stiil samuti Pihelga luulele üsna sarnane. Peatükis on mitmeid kordusi (maja-maja, kukkumine-kukkumine, lõksu-lõksu jne) ning tegude kumulatsioonid (võin-võin-võin ja komistab-komistama). Narratiivi või süžeed edasi viivaid sündmuseid siin peatükis ei esine, vaid minategelane reflekteerib oma unenägu ja/või mälestusi, mis mõjuvad abstraktselt ning ähmaselt. Peatükk on kui vahepala, mis romaani stiili ja korrastatud sõnavaliku punktis seob ülejäänud osad tervikuks. Todorovi käsitluse järgi võib seda pidada põimituseks ehk esmase narratiivi sisse on punutud lühikesed minategelase afektiseisundid. Taolisi lühemaid peatükke tuleb romaani teises osades samuti ette ja mõjuvadki alateadlikult kui proosaluuletused – need on pikemate peatükkidega võrreldes lüürilisemad ja kujundirohkemad. Mis puudutab ruumikirjeldust, nagu 32. peatükk, leiab Lilli Luuk, et romaani tegelased viibivad sageli minevikus, paikades „millest on alles vaid varemed või kuhu vähemalt nende jaoks on ligipääs igaveseks suletud“ (Luuk 2023: 126).

Pihelgas ei eralda romaanis otsekõne ega kasuta jutumärke, mis osaliselt raskendab lugemist, aga samal ajal sulandub ülejäänud tekstiga tervikuks, millest lugeja saab läbi imbuda: „Kas sa kohvi tahad? küsib ema köögist. Või midagi süüa.“ (Pihelgas 2022: 11). Alles 22. peatükis eraldab autor otsekõne mõttekriipsuga: „– Tere, kuule mul on sulle üks jutt.“ (samas: 48).

Sveta Grigorjeva (2023) kirjutas Sirbi arvustuses, et Pihelga romaan ei ole „niivõrd lugemiseks, kuivõrd tajumiseks“. „Vaadates ööd“ tõuseb tõepoolest esile oma poeetilise ja äärmiselt kõrge esteetilise tasemega (Kirikal 2023: 1130). Romaanis kajastub Pihelga isikupärane stiil, mis meenutab tema varasemaid luuletekste – on tunda iseloomulikku kujundirikkust ja äärmiselt hoolikat keelekasutust. Proosa on ülimalt poeetiline ja nüansirohke, ehkki lüürilisus ei konkureeri romaani sisuga. Pihelgale omased kirjeldused ja võrdlused on narratiivi jaoks olulised sidepunktid. Tegelaste sisemonoloogid või tunnete kirjeldused määravad sisu intensiivsuse. Nii minategelase, Leida kui ka Marija hääl on küllaltki sarnased, vahepeal tundub justkui kõneleks kogu romaani vältel sama inimene. Näib, et ühestki peatükist, tegelase sõnavõtust või meeleseisundist ei puudu luulelised kujundid.

Sarnaselt Pihelga luulele on ka romaanis mitmeid stseene, mis on ülimalt detailirohked ja keskendutakse kindla atmosfääri loomisele:

Hingasin sügavalt sisse, linn lõõtsutas minu ümber nagu eelajalooline loom, tema luustik turrilas välja jõeäärsest võsast ja kallastel kerkivate majade karkassidest, ta liigutas vaikselt, aga järjekindlalt, katused kumendamas, puud parkides kõrgumas nagu obeliskid. [--] Tänavatel tuul, mis lendab läbi lausete nagu lind, kes ei mäleta, kust ta teele asus ja kuhu maanduma peaks. (Pihelgas 2022: 52)

Taolisi pikki loetelusid tuleb romaanis ette lugematul kordadel. Osaliselt on selline pikk kirjeldav võtte proosale omane, aga Pihelga puhul on justkui muu eesmärk mängus. Kui luulekogus „Valgus kivi sees“ Pihelgas kirjeldas inimeseks olemise kogemust looduse kaudu või vastupidi, kirjeldas loodust inimlikult, siis romaanis tuleb ette hetki, mil linnaruumi samastatakse looduse või loomadega. Ehkki linn on osa keskkonnast, mõjub selle tehiskikkus sageli kui midagi loodusest eemaldunud. Pihelgas aga taastab selle müüdi ja kirjeldab poeetiliselt minategelast ümbritsevat linna: *linn nagu eelajalooline loom*.

„Vaadates ööd“ on tõepoolest äärmiselt luuleline; tekst ei mõju argisena, vastupidiselt sisaldab romaan lugematuid kujundeid, metafoore ja sümboleid. Pihelgas kirjeldab atmosfääri ja tegelaste siseilma tähelepaneliku pilguga – kõik eneseavaldused peegeldavad tegelase hingemaailma. Pihelgas võimendab loetelusid, mistõttu muutuvad nad hüperboolideks – need loovad teksti seletamatu pinge ja intensiivsuse. Kirjeldused on äärmiselt täpsed ja konkreetsed. Romaan algab pika loeteluga, kus minategelane kirjeldab oma ema ja tema asju – sellele kulub pea pool lehekülge, et kõik objektid ära nimetada:

mööbel, riided, raamatud, nipsasjad, serviisid, seinataldrikud, kuivatatud lilled, punutud korvid, mänguasjad, värvipurgid ja pintsliid, pooltühjad krohvikotid, raamitud pildid, lõngad ja kangad, (sammas: 9).

Korduse ja rütmi loob mõistagi sama käände kasutus, aga loendite silmapaistvus ei tulene siiski häälikute kokkulangevusest, vaid semantikast. Pihelgas kasutab kordusi kirjeldamiseks emotsioone või minategelast ümbritsevat keskkonda: „Oksad akna taga õõtsuvad, aga nad on vaoshoitud, ei viskle, ei väändu, ei murdu, ei näita oma nõrkust,“ (sammas 2022: 53). Häälikute kordusi saab välja tuua pea igas peatükis: „**Varatalv, vatjas udu, valed vabandused**“ (sammas: 51). Enamik taolisi loendeid on üles ehitatud just kumulatsioonide kaudu, mis iga sõnaga enam suurendab ja intensiivistab teksti tähendust. Mõistagi ei ehita Pihelgas loetelusid pelgalt nimisõnade kaudu, märkimisväärseks kujunevad erinevad tegevuste või tunnete loendid, kus iga fraasi võimendatakse, mistõttu muutuvad need kohati kummalisteks, koguni haiglasteks mõtteavaldusteks:

lüüa veelkord, veelkord, veelkord, panna nendesse **löökidesse** kogu viha ja alandus, vaadata, kuidas **veri** hakkab jooksuma, voolama, kuidas põrand värvub **punaseks, punane** on ilus värv, õige värv, **punane** on sinu sisemus, mis tuleb segi **lüüa**, puhtaks rookida, looju, **punane** päike, [--] tõmble omaenda **veres**, su **veri** on roiskunud, tülgestav, haisev. (Pihelgas 2022: 155-156)

„Vaadates ööd“ mõjub kohati kui pikk luulekogu, sest romaanis on samuti säilitatud emotsioonide püsivus ja mingil määral ka staatilisus. Sel põhjusel on romaani iseloomustatud ka kui „aeglase lugemise raamatut“ (e.g.s.: 2023: 112). Romaani stiil mõnes mõttes nõuab, et sellele lähenetakse kui luulele. Lugejal on võimalik kogeda tegelaste sisemaailma, mis loob seeläbi intiimse sideme tekstiga. Pihelga romaani saab võrrelda kui kellegi päeviku lugemist, sest minategelane kirjeldab vahetult oma „kõige isiklikumaid mõtteid“ (samas). Indrek Ojam (2023: 68) väidab, et Pihelga romaani saab lugeda „tõeliselt Mihkelsoni-järgse romaanina eesti kirjanduses“, sest minategelase olevikku mõjutavad jätkuvalt ja drastiliselt kauges minevikus aset leidnud sündmused. Protagonist on teadlik oma tunnetest ja üritab neid alata võimalikult täpselt kirjeldada. „Vaadates ööd“ poeetika muudab iseäralikuks „murranguliste sündmuste“ ja „tasase argipäeva“ hüplevus. (Samas) Lugejale võib see tunduda petlikuna – ühest küljest stseeni kirjeldus igapäevaelust, ent Pihelgas põimib sinna millegi seletamatu igatsust, hirmu ja traumakogemust. Ojam (2023: 69) nimetab sellist võtet või nähtust „somaatiliseks metafooriks“ ehk minategelases kuhjuvad tunded takistavad tal rahulolu või läheduse leidmist: „Ma püüan aimata tema sisemust, aga ei suuda. Võib-olla ma eksin, aga seal olekski justkui ainult üks suur tühimik, asutamata ala“ (Pihelgas 2022: 19). Hetkedel, mil minategelane oma emotsioone vahendab, on olulisel kohal võrdlused – tegelane samastab end sageli ilmastikunähtustega või üldiselt esemetega, mis talle ümbruses silma jäävad. Lisaks moondub – või soovib moonduda – tegelane asjadega üheks objektiks, et seeläbi oma tajumaailma rikastada justkui ei oleks tema üksi juba piisav. Minategelane otsib asjadest väljapääsu, et seletada emotsioone, mis teda piinavad või temas paranoiat tekitavad:

seda ma tahtsingi, **olla ainult keha, olla käed**, nahk, hingeõhk, mis lõõtsub **nagu tuul mahajäetud majades**, nahk tahab elada, tema seest tahab kooruda välja üks teine nahk, rästikuline, ristpisteline, rütmiline, mu selg kaardub puudutuste all, väänleb, lookleb piki käänakuid, lõputuid koridore, [--]. (Pihelgas 2022: 46)

Samuti kasutab Pihelgas teadvuse voolu tehnikat – minajutustaja kõneleb sageli iseendast, oma kehast ja tunnetest. Nendel hetkedel kaob minategelase ümber fikseeritud aegruum, protagonist ei saa alati täpselt aru, kuidas või miks ta end niiviisi tunneb:

ja korruga olen omaenda kehast kummaliselt teadlik, sellest kuidas süda lööb, kuidas punased verelibled soontes viivad hapnikku kudedesse laiali, kuidas iga üksik juuksekarv minu peanaha külge kinnitub, mingi värin käib minust läbi, olen ühekorraga keha sees ja sellest väljas, ma kuulun iseendale, aga see ei ole mina (Pihelgas 2022: 53).

Fraasid *kummaliselt ja mingi värin* tekitavad ebaselgust – minategelane ei oska neid nähtusi lugeda või tähistada. Samuti kerkib siit paar vastuolu: korruga *keha sees*, aga samaaegselt mitte ning iseendale kuulumine, aga ka väide, mil *mina* ei ole tegelikult *mina*.

Kolme teose vältel kujuneb **korduvaks motiiviks** sahtlid ja nende sisemus. Sahtlites on sageli haaramatu kaos, need on pungil piasjasju, mille hulgast tegelased loodavad leida vastuseid või seletusi. Pikim sahtli sisemuse kirjeldus on luulekogus „Valgus kivi sees“, mis on jällegi üles ehitatud loendi kaudu. Lüüriline mina loetleb, mida ta sahtleid avades leiab:

Paberid ja / dokumendid, mõned kõvade kaantega, mõned lihtsalt kokku murtud, / pliatsid, kirjaklambrid, pakk mängukaarte, mingisugused koopiad, / vana gooti tähtedega piibel, roosade servade ja embleemidega tsaariaegsed / rahatähed, aianduskalendrid, kustukumm, mündid, kummipaelad. (Pihelgas 2019: 14)

Romaanis langeb sahtlitele veel omaladne oluline tähendusväli – kaheksandas peatükis leitakse sealt lapsendamise dokumendid, millest kogu lugu lahti rullub. Sahtli kirjelduse juurde tuleb Pihelgas aga korduvalt tagasi:

Suured kinnised **sahtlid, täis aimusi, mälestusi, hirmu**. Sahtlitel on nupud küljest võetud, nad on kinni kiilunud, selleks, et neid lahti saada, tuleb pikka aega urgitseda, aga vahepeal jõuavad vahetuda kuupäevad, aastaajad, riigikorrad. (Pihelgas 2022: 70)

Kirjeldusest selgub, et sahtlite sisu tekitab minategelases kõledust, temas valitseb kartus, justkui suudaks pisike sahtel avalikustada talle saladusi minevikust. Romaani lõpus aga tegelane samastab end sahtliga:

Et **ta on justkui sahtel**, mille põhja on unustatud tühist pudi-padi, **ja midagi veel**. Midagi, mis paneb teda alatasa tundma, et talle ei ole kohta, et kui midagi teda kusagil ootabki, siis ükskõik kui palju ta ka ei küünitaks, ei ulatu ta selleni kunagi. (Samas: 236-237)

Sellest koorub välja samaladne tähendusväli, et sahtlisisu peidab endast midagi kättesaamatut. Sahtlites peituv näib algselt tühine, need on alatasa sassis, sest kogu üleliigne surutakse sinna peitu. Lisaks saab tuua huvitava paralleeli kogust „Pimeduse piasjasjad“, kus sahtleid mainitakse kahel korral ning ka seal seostatakse sahtleid nende sügavuse ja kaose kaudu: „Sahtlite igav põhjatus“ (Pihelgas 2017: 55). Luuletuses „Ei usu“, loetleb minajutustaja samuti sahtlileide: „Sahtlitest / leian liimi, kleeplinti, värvilised / paberid“ (samas: 63). Mõneti võib see näida otsitud näitena, aga sellegipoolest toimivad need kirjeldused omavahelises sümbioosis. Samuti on Lilli Luuk kirjutanud, kuidas Pihelga luulet eelnevalt lugenutele avaneb romaanis mitmeid peidetud teid. Pihelga luule muudab tema

proosa kaheldamatult erksamaks ja mitmemõttelisemaks. Kui Pihelga luule rikastab tema proosat, siis proosa omakorda „selitab [--] autori luulet, avab peidetud setted ja kihid.“ (Luuk 2023: 128).

Sahtli kujund pole siiski ainus läbiv motiiv. Kolme teose vältel kõneleb Pihelgas suures mahus tolmust, see on sageli kujundiks, sümboliks, metafooriks. Romaanis „Vaadates ööd“ võib tolmu sõna kohata kahekümne kahel erineval leheküljel, seda ei pruugi tunduda palju, ent lähemal lugemisel koorub välja tolmu tagamõte. Sveta Grigorjeva (2023) imetab Sirbi arvutuses tolmu koguni romaani peategelaseks. Lisaks arvab Grigorjeva, et Pihelga tekstid on ise nagu tolm, kuna nendes peitub „peenterav substants, mille märkamiseks ja nautimiseks on vaja valguse ja hämaruse kokkumängu, teatud staatilist tähelepanu“ (samas).

Kogus „Pimeduse pisiasjad“ mainitakse tolmu kolmel korral, kus tolmul on sageli seos mälestuste, une või lähedusega. Luuletuses „Tuleb öö“ on just tolm see, mis „säilitab mälestused“ (Pihelgas 2017: 35). Edaspidi tuleb tolmust juttu luuletustes „Nagu tolm“ ja „Veel tolmust“. Esimese puhul sümboliseerib tolm midagi tähtsusetut või unustatut: „**Sõnad** võbelevad õhus **nagu tolm**, mida kunagi üles ei kirju- / tata. Tolmu sisse küll, jah, sinna on üles tähendatud paljudki“ (samas: 51). Tolmu sees peitub nii palju, mistõttu alguses oluline, muutub lõpuks väärtusetuks või kaob igaveseks. Ka teise näite puhul peegeldub kaotus või hüljatus: „Korjad mulle linade vahelt **tolmukübemeid**, [--] **unede tolm**, mille / oleme **igaveseks unustanud**“ (samas: 53). „Valgus kivi sees“ puhul on tolmu mainitud veidi rohkem, ent siin luulekogus on need pigem epiteedi või muu iseloomustuse eesmärgiga: „vanade raamatute tolm“ (Pihelgas 2019: 12), „Kruusatee tolm“ (samas: 39) või „tolmunud paksude kardinade vahel“ (samas: 50).

Romaanis saavutab tolm ja kõik sellega seonduv suurema tähendusvälja – Pihelgas kasutab tolmu kujundit kirjeldamiseks tühimust, rutiinsust või paigalseisu. Raamatu esimesel leheküljel juba räägitakse tolmust, olles justkui eelvarjund või kehastatakse sellega ülejäänud romaani tunnetus: „**veidi teistsugune tolm**, mõnikord tihkjas ja peen, peaaegu lõhnatu, selline, mis jätab heleda kihi pealispinnale ja kui sõrmega üle tõmbad, **jääb** paks kord **näpu külge**, aga teinekord oli see paks ja kohevalt ümar“ (Pihelgas 2022: 9). Ojami (2023: 69) sõnul luuakse tolmu metafoori kaudu läbiv „taustameeleolu“ või „afektiivne meelestatus“, mis peegeldavad mina-jutustaja tundeid. Siinkohal saab paralleeli tõmmata koguga „Pimeduse pisiasjad“, kus tolm on võrdeline igaviku või unustusehõlmasse langenuiga: „see **tolm**, kuhu alla on

maetud kõik need vanad asjad, **mis on kadunud ja surnud juba aastaid**; [--] **tolm** minu ümber **igavene**“ (Pihelgas 2022: 15) või „saaks vaid **pudeneda teetolmuks, lahustuda õhuks, kaduda** nii“ (samas: 259). Märkiliseks muutub raamatu lõpp, sest nagu romaani esimesel lehel, on ka viimasel juttu tolmust. Pihelgas jõuab kui ringiga tagasi algusesse ning kinnitab selle kaudu teose terviklikkuse: „tule ja ma kingin sulle oma keha ja oma väsimuse ja vastutasuks **olen valmis lagunema tolmuks**, iga päev“ (samas: 294).

Romaani „Vaadates ööd“ on püütud paigutada nii ajaloo- kui ka mälu kirjanduse alla, aga arvan, et romaani võiks hõlpsalt lugeda ka kui luulet. Loo jutustamine ei tundu olevat põhieesmärk, kuivõrd pakkuda lugejale keerukaid, seni avastama teid sõnakunsti. Analüüsist saab järeldada, et mitte ainult üksikteosed ei kujuta endast tervikut, vaid kogu Carolina Pihelga looming on tajutav üheselt. Selle muudab täielikuks Pihelga isikupärane stiil; teemad on kaudselt või otseselt sageli seotud. Luule täiendab kahtlemata proosaloomingut, aga ka romaan toimib käepikendusena igavikulisse hingerägastikku, mida Carolina Pihelgas iga teosega rohkem konkretiseerida ja avada püüab.

Kokkuvõte

Carolina Pihelgas on eesti kirjandusmaastikul tuntud ja tunnustatud autor. Tema looming sai alguse luule kirjutamisega ja praeguseks on ta avaldanud kuus luulekogu. Pihelgal on kahtlemata kujunenud välja omapärane stiil ja keelekasutus, mis muudab kogu loomingu ühtseks tervikuks. Varasemalt järgis autor prototüüpse või traditsioonilise luule tunnuseid justnimelt teksti graafilise pildi poolest ehk luuletused olid kirjutatud värsis. Nimelt Väljataga ja Wolfi käsitluse järgi on seotud kõne üks luulele iseloomulikumaid elemente. Loomulikult sisaldab Pihelga luule teisigi tunnuseid, näiteks kõrgendatud keelekasutus või sõnavalik, staatilisus ja erinevad kõne-, lause- ning kõlakujundid. Töö alguses püstitatud hüpoteesi võib lugeda õigeks – Pihelga luules ilmneb mitmeid proosa tunnuseid ja proosa on võrdlemisi poeetiline. Lisaks hüpoteesile sõnastasin kaks küsimust:

- 1) Kuidas on Carolina Pihelgas liikunud luulest proosani ehk milliseid poeetilisi võtteid on kasutatud luules ja proosas?
- 2) Milliseid erinevusi ja kattuvusi on võimalik märgata Carolina Pihelga luule ja proosa vahel?

Luulekogu „Pimeduse piasjad“ ilmumisega Peeter Sauteri (2018) hinnangul seab Pihelgas oma luule vormi osaliselt kahtluse alla. Peeter Sauter nimetab seda antiluuleks, kuna Pihelgas ei mängi ega vääna keelt, ei muutu liigselt poeetiliseks. Analüüsist selgub, et päris antiluuleks teost siiski pidada ei saa, kuna anti eesliide määrab millegi vastand olemist. Siiski on „Pimeduse piasjades“ domineerivaks prototüüpse luule tunnused. Tuleb tõdeda, et tekstid näivad esimesel lugemisel tõepoolest napsõnalised ja keelekasutus argipäevane. Luuletuste poeetika analüüs näitab vastupidist – keel ja sõnavalik on korrastatud. Pihelgas kasutab erinevaid võrdlusi, mil lüüriline mina samastab end erinevate asjade, nähtustega või loodusega. Vahel on lüüriline mina aken, teinekord hämar valgus, aga võrdlused muutuvad veelgi abstraktsemaks. Näiteks peab lausuja end foneemiks või isa kõhaks. Luulekogus on ka isikustamist, kus inimlikud omadused omistatakse näiteks loodusele, linnakeskkonnale või muudele esemetele.

„Pimeduse piasjades“ on prototüüpsete luuletuste ülekaal, aga luulekogu teine ja neljas osa pakuvad uudsemat vormi. Nimelt on märgata Pihelga liikumist proosavormi juurde, sest

luuletused meenutavad osaliselt proosalaastusid, s.t luuleread on sidumata kõnes ja tekstid muutuvad mõnevõrra pikemaks. Sellegipoolest säilib luuleridade autonoomsus, mis kõrvutades järgmise koguga „Valgus kivi sees“, kaob. Muidugi mõista on „Pimeduse piasjad“ õnnestunud tervik, ent proosaluuletused pakuvad mingil määral narratiivsust. Paljud luuletused on omavahel selgelt seotud, Pihelgas kasutab võtet, kus luuletuse lõpp seostub järgmise tekstiga, mis muudab proosalaastud kui romaani peatükkideks. Saab järeldada, et Pihelgas liigub proosavormi suunas, kui soovib pakkuda lugejale konkreetsemat narratiivi või loo jutustamist.

„Valgus kivi sees“ on üdini proosaluulekogu. Luuletekstid on muutunud pikemaks, ka vārsid on pikemad, ent ridade autonoomsus ei ole enam niivõrd tugev kui eelmises luulekogos. Luuleridu ei eralda enam siire, vaid lehepiir ise. Proosaluuletuse struktuur eeldab, et tekst mahub āra maksimaalselt ühele leheküljele, enamasti piirdub poole leheküljega – samuti ka Pihelga proosaluuletused. Lisaks on luuletuse külgnevussuhted tugevalt esil ehk üksikluuletuse tähendus on seotud luulekogu tervikmotiiviga. Samuti on luuletuste lõpud sageli seotud järgmise algusega, mis võimaldab neid vaadata kui romaani peatükke.

Luulekogust ei puudu ka muud luule žanri nõuded nagu näiteks parallelism, metonüümia, enesekohasus jms. Luuletused koonduvad justkui ühte teema või motiivi ümber. Sarnaselt „Pimeduse piasjadele“ kipub ka proosaluulekogos lüüriline mina end samastama erinevate nähtuse või objektidega. Eelmises luulekogos domineeris võrdlus loomade või loodusega, aga nüüd muundub lausuja esemeteks, näiteks võtmekimp, kivi või sulg. Personifitseerimine proosaluulekogos taandub, kuna Pihelgas keskendub rohkem lüürilise mina tunnetele ja afektidele ning tema lähedastele (lausuja kõneleb sageli oma esivanematest). „Valgus kivi sees“ on mõneti kõige mitmekesisem, kuna proosaluulekogos on kattuvusi nii luuletustega teoses „Pimeduse piasjad“ kui romaaniga „Vaadates ööd“. Osaliselt võimendab just proosaluule samastamise hetki, kuna laenatakse tunnuseid proosast ja luulest.

Romaan „Vaadates ööd“ on kui proosaluulekogu jätk, kuna see läbib samu teemasid ja motiive. Debütromaani ilmumisega kinnitab Carolina Pihelgas end proosažanris. Romaanis jutustatakse kindlat lugu erinevate tegelaste vaatepunktide kaudu. Lisaks temadele pakub romaani struktuur ja poeetika mitmeid sarnasusi eelneva luulekoguga. Nimelt on romaani peatükid võrdlemisi lühikesed ja poeetilised, nendes säilib tihe kujundi keel ja hālbivus tavakeelest. Olulisel kohal on minategelase lüürilised mõtisklused tunnetest, minevikust ja

lähedastest. Samuti võrdleb minajutustaja end looduse ja erinevate objektide kaudu, aga isikustamist on võrdlemisi palju. Tzvetan Todorovi käsitluse järgi võib „Vaadates ööd“ pidada poeetiliseks romaaniks.

Kolme teose vältel kujunevad välja kaks läbivat motiivi – sahtlid ja tolm. Sahtlite ja nende sisemuse kirjeldused peegeldavad segadust tegelaste toimingutes ning hingeelus. Samuti jääb sahtlitest alati midagi kadunuks või kättesaamatuks, mis võib olla metafooriks tegelaste unistustele või eesmärkidele. Tolmu motiiv on mõneti tugevam ja esindatud enim romaanis. Sellegipoolest kannab ta kolmes teoses sarnast eesmärki. Tolm sümboliseerib midagi märkamatut, ent salamisi häirivat inimeste elus, millest kuidagiviisi lahti ei saa.

Carolina Pihelgas on eesti kirjanduses kindlasti midagi eripalgelist, mistõttu edasisteks uurimusteks ja analüüsiks on lõpmata teid. Pikema uurimuse huvi pakub kindlasti Pihelga looming tervikuna. Samuti ilmus 2024. aastal Carolina Pihelga lühiromaan „Lõikejoon“, mille sisu ja poeetika analüüs eraldi, aga ka võrdluses teiste teostega pakuks põnevaid tulemusi. Lisaks on tolmu motiiv üsna ebatavaline, millel pikemalt ja süvendatult peatuda. Nii Indrek Ojam kui Lilli Luuk on Pihelga loomingut kõrvutanud Ene Mihkelsoniga, seega on see kahtlemata üks lähenemisviise Pihelga loomingule.

Kirjandus

Acquisto, Joseph 2021. The Birth of the Prose Poem in Nineteenth-Century France. *The Edinburgh Companion to the Prose Poem*. Toim. Mary Ann Caws, Michel Delville. Edinburgh: Edinburgh University Press, 11-22.

Delville, Michel 2021. The Prose Poem, Flash Fiction, Lyrical Essays and Other Microgenres. *The Edinburgh Companion to the Prose Poem*. Toim. Mary Ann Caws, Michel Delville. Edinburgh: Edinburgh University Press, 137-149.

e.g.s. 2023. Vaadates ööd läbi udu, läbi klaasi, läbi mineviku. *Värske Rõhk*, 86, 112-115.

EKSS 2009 = *Eesti keele seletav sõnaraamat*, <https://www.eki.ee/dict/ekss/> (14.05.2024).

Eliot, T. S. 1973. Luule sotsiaalne funktsioon. *Valik esseid*. Loomingu raamatukogu, 20/21, 50-60.

Grigorjeva, Sveta 2023. Tolmust ja naistest. *Sirp*, 06.01.

Heinloo, Sirel 2018. Pimeduse klotsidest kodu. *Looming*, 9, 1338-1340.

Hetherington, Paul; Cassandra Atheron 2020. *Prose poetry : an introduction*. New Jersey: Princeton University Press.

Kirikal, Merlin 2023. Et ema kumaks. *Keel ja Kirjandus*, 1128-1131.

Kirjanduse aeg 2023. Carolina Pihelgas: proosa andis mulle võimaluse midagi uut proovida. Toim. Karmen Rebane. *ERR*, 13.07., <https://kultuur.err.ee/1609033202/carolina-pihelgas-proosa-andis-mulle-voimaluse-midagi-uut-proovida> (27.05.2024).

Klein, Mari; Janno Simm 2020. Kirjanduspreemia nominent Carolina Pihelgas: minu luulekogu on poeetiline uurimus. *ERR*, 11.03., <https://kultuur.err.ee/1062228/kirjanduspreemia-nominent-carolina-pihelgas-minu-luulekogu-on-poeetiline-uurimus> (14.05.2024).

Krull, Hasso 2020. Keha, mälu ja müüt. *Tuul polnud enam kellegi vastu*. Tartu: Kaksikhammas, 161-175.

Lotman, Juri 2006 [1970]: Luule ja proosa. Kunstilise teksti paradigmaatika elemendid ja tasandid. *Kunstilise teksti struktuur*. Tallinn: Tänapäev, 167-182.

Luuk, Lilli 2023. Mälujäljed pimeduses. *Vikerkaar*, nr 3, 126-129.

Läks, Helena 2018. Taskulambiga kuristiku serval. *Looming*, 3, 369-375.

Merilai, Arne; Anneli Saro; Epp Annus 2011. *Poeetika: gümnaasiumiõpik*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 17-20.

Monson, Jane 2021. The Prose Poem and the Antinovel: Unsettling Form in Nathalie Sarraute's *Tropismes*. *The Edinburgh Companion to the Prose Poem*. Toim. Mary Ann Caws, Michel Delville. Edinburgh: Edinburgh University Press, 150-167.

Nüüdishuuleroom 2023. 1. Proosaluule. Toim. Joosep Susi. *Vikerraadio, ERR*, 29.11., <https://vikerraadio.err.ee/1609166270/luuleroom> (27.05.2024).

Ojam, Indrek 2021. Jalutuskäik läbi kivi. *Looming*, 8, 1113-1122.

Ojam, Indrek 2023. *Stseeni poeetika ja eesti modernistlik romaan*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Pihelgas, Carolina 2017. *Pimeduse pisiasjad*. Tartu: Kaksikhammas.

Pihelgas, Carolina 2019. *Valgus kivi sees*. Tartu: Kaksikhammas.

Pihelgas, Carolina 2022. *Vaadates ööd*. Tartu: Kaksikhammas.

Prose: literary terms and concepts 2012 = *Novel. Prose: literary terms and concepts*. Toim. Kathleen Kuiper. New York: Britannica Educational Publishing, 1-42.

Sauter, Peeter 2018. Luulest teispool luulet. *Sirp*, 26.01.

Susi, Joosep; Indrek Ojam 2022. Suitsu nurk XVIII – Maarja Pärtna „Süvik“. *Sirp*, 02.12.

Tintso, Margit 2018. Öös on (rohkem) asju. *Keel ja Kirjandus*, 11, 893-895.

Todorov, Tzvetan 1990. *Genres in Discourse*. Cambridge: Cambridge University Press.

Vihmar, Tiina 2013. Viimase aastakümne proosa vormipaljusest ja hajuvatest žanripiiridest. *Sirp*, 20.03.

Viirpalu, Iiris 2019. Arvustus. Kui eluta loodus hingas. *ERR*, 15.10.,

<https://kultuur.err.ee/992137/arvustus-kui-eluta-loodus-hingas> (18.04.2024).

Väljataga, Märt 2013a. Mis on luule? I. *Keel ja Kirjandus*, 3, 153-170.

Väljataga, Märt 2013b. Mis on luule? II. *Keel ja Kirjandus*, 4, 253–268.

Summary

Carolina Pihelgas – from poet to novelist

Carolina Pihelgas is a well-known and recognized author on the Estonian literary scene. Her creative work began with writing poetry and to date she has published six poetry collections. Pihelgas has undoubtedly developed a unique writing style and distinctive use of language, which unifies her work into a coherent whole. Earlier, the author followed the characteristics of prototypical or traditional poetry, namely in terms of the graphic image of the text, meaning the poems were written in verse. According to Väljataga and Wolf's approach, connected speech is one of the most characteristic elements of poetry. Of course, Pihelgas' poetry also contains other features, such as elevated use of language or poetic choice of words, stasis and figurative speech. The hypothesis stated at the beginning of the work can be considered correct - Pihelgas' poetry shows several characteristics of the prose genre and the prose is comparatively poetic. In addition to the hypothesis, I formulated two questions:

- 1) How has Carolina Pihelgas moved from poetry to prose genre, meaning, what poetic techniques have been used in poetry and prose?
- 2) What differences and similarities can be noticed between Carolina Pihelgas' poetry and prose?

According to Peeter Sauter (2018), with the publication of the poetry collection „Pimeduse pisiasjad“, Pihelgas partially questions the genre of poetry. Peeter Sauter describes it as anti-poetry, because Pihelgas does not twist or play with words, the use of language does not become excessively poetic. The analysis reveals that the work cannot be considered fully anti-poetry, since the prefix „anti“ determines being the opposite of something. However, the features of prototypical poetry are dominant in „Pimeduse pisiasjad“. It has to be said that the texts seem really terse at first reading and mainly use mundane language. The analysis of the poetics shows the opposite – the language and choice of words in poems are organized. Pihelgas uses different comparisons, when the lyrical self identifies herself/himself with different things, phenomena or nature. Sometimes the lyrical self is a window, other times a dim light, but the comparisons become more and more abstract. For example, the speaker thinks of herself/himself as a phoneme or her/his father's cough. There is also personification

in the poetry collection, where human characteristics are attributed to nature, the urban environment or other objects.

In „Pimeduse pisiasjad“ there is a predominance of prototypical poems, but the second and fourth parts of the poetry collection offer a newer form. Namely, Pihelgas transitions towards the prose genre can be noticed, because the poems partly resemble prose fragments, i.e. the lines of poetry are unconnected and the texts become longer. Nevertheless, the autonomy of the lines of poetry is preserved, which disappears when compared to the next collection „Valgus kivi sees“. Undoubtedly, „Pimeduse pisiasjad“ is a successful entirety, but the prose poems offer some degree of narrative. Many poems are clearly related to each other, Pihelgas uses a technique, where the end of the poem coincides with the following text, which creates novel-like structure – prose poems work as chapters. It can be concluded that Pihelgas moves towards the prose form when she wants to provide a more concrete narrative or story.

„Valgus kivi sees“ is a prose poetry collection. The poems have become longer, as are the lines of the poems, but the autonomy of the lines is no longer as strong as in the previous poetry collection. Lines of poetry are no longer separated, but fit over the whole page. The structure of a prose poem expects that the text can fit on one page, usually it is limited to half a page - as are Pihelgas' prose poems. In addition, the poems are strongly connected, i.e. the meaning of the individual poem is related to the overall motif of the collection. Often the endings of the poems are connected to the beginning of the next, which allows them to be viewed as chapters in a novel.

The poetry collection also includes other requirements of the poetry genre, such as parallelism, metonymy, subjectivity etc. The poems seem to revolve around one specific theme or motif. Similar to „Pimeduse pisiasjad“, the lyrical self in the collection of prose poems also tends to identify herself/himself with various phenomena or objects. In the previous collection, the dominant comparison was with animals or nature, but now the speaker turns into objects, such as keys, a stone or a feather. Personification recedes in the prose poem collection, as Pihelgas focuses more on the feelings and affects of the lyrical self and relatives (the speaker often talks about his ancestors). „Valgus kivi sees“ is somewhat the most diverse, as the collection of prose poems overlaps both with the poems in „Pimeduse pisiasjad“ and with the novel „Vaadates ööd“. Prose poems borrow features both from the prose and poetry genre.

The novel „Vaadates ööd“ is almost like a continuation of the prose poetry collection, as it covers the same themes and motifs. With the publication of her debut novel, Carolina Pihelgas asserts herself in the prose genre. The narrative is told through the points of view of different characters. In addition to the themes, the novel's structure and poetics offer several similarities to the previous poetry collection. Namely, the chapters of the novel are relatively short and poetic, they preserve dense figurative language and deviation from everyday language. The lyrical reflections about the main characters' feelings, the past and loved ones become very important. Also, the self-narrator compares herself through nature and different objects, but there is also a lot of personification. According to Tzvetan Todorov's approach, „Vaadates ööd“ can be considered a poetic novel.

Over the course of the three books, recur two motifs – drawers and dust. The descriptions of the drawers and their contents reflect confusion in the characters' actions and soul. Also, there is always something unreachable or missing from the drawers, which can be a metaphor for the characters' dreams or goals. The dust motif is somewhat stronger and is represented the most in the novel. Nevertheless, it carries a similar purpose in all of those three books. Dust symbolizes something imperceptible, yet secretly disturbing in people's lives, from which there is no easy way to get rid of.

Carolina Pihelgas' work is truly something unique in Estonian literature, there are endless avenues for further research and analysis. Pihelgas' entire work as a whole is certainly of interest for a longer study. Carolina Pihelgas' short novel „Lõikejoo“ was also published in 2024, the analysis of it alone and as well as in comparison with other works, would offer exciting results. In addition, the motif of the dust is quite unusual, which could provide a deeper research. Both Indrek Ojam and Lilli Luuk have compared Pihelgas's work to Ene Mihkelson, so this is undoubtedly another approach to Pihelgas's work.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Geret Filippov,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Carolina Pihelgas – luuletajast proosakirjanikuks“, mille juhendaja on Mart Velsker, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Geret Filippov

31.05.2024